

Hets mot folkgrupp

BRÅ-rapport 2001:7

BRÅ

centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott.

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln eller hos
Fritzes Kundtjänst, 106 47 Stockholm. Telefon 08-690 91 90,
fax 08-690 91 91, e-post order.fritzes@liber.se

Produktion:

Brottsförebyggande rådet, Information och förlag,
Box 1386, 111 93 Stockholm. Telefon 08-401 87 00, fax 08-411 90 75,
e-post info@bra.se

BRÅ på Internet www.bra.se

ISSN 1100-6676, ISBN 91-38-31776-1

Författare: Heléne Lööv och Lotta Nilsson

Omslag: Johanna Blomberg

Tryck: Tierps Tryckeri, 2001

© Brottsförebyggande rådet

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning	6
Inledning	8
Historik	11
Lagens tillkomst.....	11
Rättegångarna mot Nordiska Rikspartiet	12
1980-talet – hets mot folkgrupp blir en samhällsfråga	13
1990-talet – hets mot folkgrupp blir en politisk fråga.....	16
Lagstiftningen och aktivisterna	19
Hets mot folkgrupp i kriminalstatistiken	21
Dramatisk ökning av antalet anmälningar.....	21
Många brott förblir ouppklarade	24
Antalet lagförda ökar	24
Kartläggning av brottet hets mot folkgrupp	26
Extremt mansdominerat brott.....	26
Ett ungdomsbrott.....	26
Brott i organiserade sammanhang ökar.....	27
Vanligare med många tilltalade i varje mål	28
Inte ovanligt att andra brott begås samtidigt	28
Polisen anmäler flest brott.....	29
”Sieg heil” eller nazisthälsning vanligaste handlingen	30
Hakkors vanligaste symbolen	32
Skilda motiv till brotten	33
Vanligaste påföljden böter, men fängelsedomarna ökar kraftigt	36
De dömda är tungt kriminellt belastade	37
Diskussion	40
Ett brott som är svårt att hantera	40
Motivbilden.....	41

Bilagor	42
Bilaga 1. Tabellindex.	42
Bilaga 2. Tabellbilaga.	43
English summary	49

Förord

Brott med rasistiska eller främlingsfientliga inslag har fått allt större uppmärksamhet under senare år, såväl inom rättsväsendet som i den allmänna debatten. Lagen om hets mot folkgrupp har under 1990-talet kommit att få central betydelse för samhällets motstrategier. Antalet polisanmälningar om hets mot folkgrupp har ökat kraftigt, liksom antalet lagförda personer. I oktober 2000 lade Kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet fram sitt betänkande som bland annat rör förändringar i lagen om hets mot folkgrupp. Ett av kommitténs förslag är att hets mot homosexuella kriminaliseras.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ), som enligt sitt uppdrag ska bevaka rasistisk och homofobisk brottslighet, har tidigare givit ut en rapport om vit maktmusik (BRÅ-rapport 1999:10). Föreliggande studie är den första i en serie studier av brottslighet med främlingsfientliga eller rasistiska inslag.

Rapporten inleds med en historisk genomgång. Därefter kartläggs brottet hets mot folkgrupp och hur lagen om hets mot folkgrupp har tillämpats. Dessutom analyseras vad som ligger bakom den stora ökningen av polisanmälningar. Detta är den första mer detaljerade kartläggningen av hets mot folkgrupp. Det övergripande syftet är att öka kunskapen om detta komplexa brott, som ytterst handlar om var samhällets gräns för yttrandefrihet går. Rapportens målgrupper är huvudsakligen anställda inom rättsväsendet, främst poliser och åklagare.

Rapportens författare är Heléne Lööv och Lotta Nilsson, verksamma vid BRÅ. Kodning av material har utförts av Arletta Zielonka, projektanställd vid BRÅ. Rapporten har faktagranskats ur juridisk synvinkel av Agneta Lindelöf, hovrättsråd vid Hovrätten över Skåne och Blekinge.

Stockholm i juni 2001

Ann-Marie Begler
Generaldirektör

Jan Ahlberg
Enhetschef

Sammanfattning

En av bestämmelserna i brottsbalken, som har särskilt stor betydelse när det gäller brott med rasistiska eller främlingsfientliga inslag, är lagen om hets mot folkgrupp (brottsbalken, 16 kap. 8 §). Lagen tillkom år 1948 och fick sin nuvarande utformning år 1988. Det är grupper som skyddas av lagen, inte individer.

Under 1950- till 1970-talet förekom ytterst få anmälningar och rättegångar vad gäller hets mot folkgrupp. Under 1980-talet började detta förändras och det kom en rad tryckfrihetsrättegångar mot närradiostationer. Under 1990-talets första hälft blev delar av det material som utgavs av den då allt mer synliga rasideologiska undergroundkulturen, föremål för Justitiekanslerns (JK) intresse. I snabb takt åtalades en rad ledande aktivister och ansvariga för tidskrifter. Under 1990-talet ökade antalet polisanmälda brott som rubricerades som hets mot folkgrupp dramatiskt, liksom antalet anmälningar till JK. Antalet personer som lagfördes för brottet ökade också avsevärt.

Under perioden 1992-1995 låg antalet polisanmälda brott på drygt 100 anmälningar per år. Efter år 1995 kan utvecklingen karaktäriseras som explosionsartad. Antalet anmälningar ökade mycket kraftigt. År 2000 anmäldes 865 brott. Det är dock relativt ovanligt att brottsanmälningar om hets mot folkgrupp leder till att någon person kan bindas till brottet. Under senare delen av 1990-talet ledde endast 9 procent av de anmälda brotten till åtal, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse. Antalet lagförda personer ökade från i genomsnitt 6 personer per år under den första hälften av 1990-talet till cirka 40 personer per år under den andra hälften. Vissa domar under 1990-talet har fått avgörande betydelse för den fortsatta tillämpningen av lagen.

Unga män dominerar

Brottet hets mot folkgrupp är extremt mansdominerat. Hela 98 procent av de dömda personerna är män. Det är också ett utpräglat ungdomsbrott sett till åldern på de personer som lagförts – nära hälften av dem som dömdes under 1990-talet var under 20 år då de begick brotten. Cirka en fjärdedel av brotten begicks i ett organiserat sammanhang, det vill säga i samband med demonstrationer, konserter eller möten. Andelen brott som begicks i organiserade sammanhang ökade under 1990-talet. Cirka en fjärdedel av personerna lagfördes för ett eller flera andra brott som de begick samtidigt som hets mot folkgrupp.

Den vanligaste handlingen som fälldes som hets mot folkgrupp under 1990-talet var ”sieg heil”-rop eller nazisthälsning. I nästan hälften av fallen (46%) var det sådana handlingar som fälldes. Bärande av symboler var också ett vanligt skäl till att man fälldes för hets mot folkgrupp, framför allt under den senare delen av 1990-talet.

I tre fjärdedelar av domarna var det ingen specifik folkgrupp som brottet avsåg. Ofta uttrycktes det i domen som att (den dömda) personen ”uttryckt missaktning för andra folkgrupper än främst den nordiska”. Drygt hälften av de dömda personerna dömdes enbart för hets mot folkgrupp. Den vanligaste påföljden för dessa personer var böter (70 procent) medan fängelse utdömdes i 28 procent av fallen. Andelen personer som dömdes till fängelse för hets mot folkgrupp ökade under 1990-talet.

Tungt kriminellt belastade

Det finns ett stort inslag av gravt kriminellt belastade personer bland dem som dömdes för hets mot folkgrupp. De var framför allt lagförda för våldsoch hotbrott. I jämförelse med brottsbelastade personer i befolkningen generellt sett hade de som fälldes för hets mot folkgrupp en avsevärt tyngre brottsbelastning.

Det finns en klar diskrepans mellan hur fall som rörde antisemitism behandlades i domstol jämfört med fall som rörde andra former av hets mot folkgrupp. Gällde rättegången antisemitism inkallades i vissa fall en rad expertvittnen, vilket som regel inte var fallet när det gällde övrig rasism eller xenofobi (främlingsfientlighet). Vad detta beror på är svårt att säga, till en del kan det bero på domstolarnas okunskap om vad antisemitism egentligen är.

Vit maktvärlden har ändrat strategi

Studien visar att den kraftiga ökningen av antalet anmälningar rubricerade som hets mot folkgrupp – och av antalet personer som lagfördes för detta brott under 1990-talet – delvis beror på en faktisk ökning av rasistiskt och antisemitiskt material samt ökade aktiviteter från rasideologiska grupperingar. Delvis beror den på en hårdare inställning från samhällets sida, som till exempel ökade polisiära insatser mot denna typ av brottslighet.

Fler anmälningar och fler fällande domar har dock inte lett till att den rasideologiska undergroundvärlden dragit sig tillbaka i någon nämnvärd utsträckning. Den hårdare attityden mot denna typ av brottslighet som rättsväsendet – och samhället i övrigt – visat, har visserligen i viss mån fått bort de synliga uttrycken för rasism och antisemitism; exempelvis demonstrerar personer med hakkorsfanor eller bär symboler i mindre utsträckning. Det behöver dock inte betyda att personerna i fråga har ändrat åsikt. Snarare är det ett tecken på att vit maktvärlden ändrat strategi.

Samhällets starka avståndstagande och den omfattande medieuppmärksamhet som rättegångar om hets mot folkgrupp blir föremål för, ger sannolikt brottet hög status bland en viss kategori gärningsmän. För andra grupper kan dessa omständigheter dock verka avskräckande.

Inledning

Under senare år har brott med rasistiska förtecken uppmärksammats allt mer, både i den allmänna debatten och - i hög grad - av rättsväsendet. En av de bestämmelser i brottsbalken som har särskilt stor betydelse när det gäller brott med främlingsfientliga eller rasistiska inslag är lagen om hets mot folkgrupp. Under 1990-talet har såväl antalet polisanmälda brott rubricerade som hets mot folkgrupp, som antalet personer som lagförts för detta brott, ökat kraftigt.

Bestämmelsen om hets mot folkgrupp förbjuder i stort sett samtliga yttranden av rasistisk eller likvärdig innebörd, oavsett om yttrandet skett muntligt, i tryckt skrift eller i andra medier. Det krävs inte heller att yttrandet spritts bland allmänheten, det räcker med att det spritts i en mindre krets människor.¹

Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är för det första att kartlägga själva brottet hets mot folkgrupp, bland annat med avseende på i vilket sammanhang brottet begås (organiserat eller icke organiserat), vilka andra brott som begås i samband med hets mot folkgrupp, de dömda personernas motiv till brottet och deras övriga brottsbelastning. För det andra är syftet att kartlägga hur lagen har tillämpats, till exempel vilka handlingar eller symboler som har fällts, och vad påföljderna blivit. Samtliga aspekter studeras över tid, det vill säga utvecklingen under 1990-talet. Slutligen analyseras orsakerna till utvecklingen av denna polisanmälda brottslighet.²

För att sätta in situationen under 1990-talet i sitt rätta sammanhang och hitta förklaringar till varför lagen om hets mot folkgrupp, som till och med i början av 1980-talet tillhörde de mest okända och minst omdebatterade lagarna, plötsligt hamnade i centrum för debatten, är det viktigt att göra en historisk tillbakablick. En sådan ger även en bild av hur inställningen till såväl brottet som till rasism och antisemitism allmänt sett förändrats. Lagens allmänpreventiva verkan berörs också.

Rapportens huvudsakliga frågeställningar är följande:

- Har karaktären på brottet hets mot folkgrupp förändrats under 1990-talet?
- Går det att urskilja olika typer av gärningsmän (exempelvis avseende motiv)?
- Har tillämpningen av lagen om hets mot folkgrupp förändrats under främst 1990-talet?

¹ Ds 1998:35, s. 202.

² Underlaget för studien är alltför omfattande för att i detalj presenteras i denna rapport.

- I vilken mån speglar utvecklingen av den polisanmälda brottsligheten en faktisk ökning av denna typ av brottslighet?

Material och metod

Studiens tyngdpunkt ligger på en sammanställning av uppgifter om de personer som dömts för hets mot folkgrupp under 1990-talet. Uppgifterna kommer från samtliga tingsrättsdomar som begärts in från landets tingsrätter. Uppgifterna ur domarna har kompletterats med uppgifter ur registret över lagförda personer. Utöver detta görs en historisk genomgång av lagstiftningen på området och centrala rättsfall samt beskrivs brottsligheten utifrån den officiella kriminalstatistiken vad avser anmälda brott, upplärade brott och lagförda personer.

Nuvarande lagstiftning

Lagen om hets mot folkgrupp stiftades år 1948 och innebär en inskränkning av yttrandefriheten med hänsyn till allmän ordning och säkerhet. Den senaste skärpningen av lagen skedde år 1988.

Lagen (brottsbalken 16 kap. 8 §) lyder:

”Den som i uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.”

Det är således grupper som skyddas av lagen, inte individer. (Motsvarande brott när det begås mot enskilda individer är exempelvis förolämpning eller ofredande.³) Att uttalandet eller meddelandet sprids innebär att det ska ha använts utanför den privata sfären. I en utredning om rasistiskt och främlingsfientligt våld (Ds 1998:35) föreslogs att homosexuella som grupp också borde omfattas av bestämmelsen om hets mot folkgrupp.

Det är väsentligt att framhålla att det inte krävs att en viss folkgrupp pekars ut. Även allmänna uttalanden, som till exempel prisar en viss ras på ett sådant sätt att andra raser måste anses smädade, är straffbart. Genom uttrycket ”...annan sådan grupp av personer...” har tydliggjorts att alla rasis-

³ Ett exempel på ett sådant fall är ett mål rörande en man som skrek rasistiska tillmälen och kastade en flaska mot en kvinna på gatan. Såväl Mölndals tingsrätt som Hovrätten för Västra Sverige dömde mannen för misshandel och ofredande. Målet gick ända upp till Högsta domstolen som fastställde domen. I HD:s utslag stod bl.a. ”Det skall vid skadeståndets bestämmande också beaktas att yttrandet strider mot en grundläggande samhällsvärdering, nämligen den att alla människors värde är lika oavsett ras, hudfärg eller etniskt ursprung som bl.a. tagit sig uttryck i införandet av lagen (1986:442) mot etnisk diskriminering.”, HD dom nr. DT 24 mål nr. T17/88.

tiska angrepp på en grupp personer är straffbara, även om gruppen i sig skulle bestå av olika raser, hudfärger, nationella eller etniska ursprung eller religioner, exempelvis invandrare i allmänhet. Ett syfte med lagen är att rasistiska organisationers verksamhet ska förhindras. Det är följaktligen förbjudet att sprida rasistiska yttranden inom en förening, det är däremot inte förbjudet att göra det inom den privata sfären. Spridningen kan självfallet ske såväl muntligen som skriftligen, men även i bildform, som inte är att anse som skrift.⁴

Bestämmelsen om hets mot folkgrupp återfinns, förutom i brottsbalken, med en motsvarande brottsbeskrivning i tryckfrihetsförordningen (7 kap. 4 §) avseende utgivning och spridning av tryckta skrifter. Genom en hänvisning i yttrandefrihetsgrundlagen (5 kap. 1 §) gäller samma straffansvar för yttrande i bland annat radio och TV.

I oktober 2000 lade Kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet fram sitt betänkande som bland annat berör lagstiftningen om hets mot folkgrupp. Kommittén föreslog att det i bestämmelsen om hets mot folkgrupp skulle införas en möjlighet att döma för grov hets mot folkgrupp till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Ansvar skulle även kunna ådömas redan för förberedelse eller stämpling till grov hets mot folkgrupp. Förberedelse eller stämpling till grov hets mot folkgrupp föreslogs dock inte vara straffbart inom det grundlagsskyddade området. Brottet förargelseväckande beteende föreslogs inte göras till ett tryck- eller yttrandefrihetsbrott. Kommittén föreslog även att hets mot homosexuella som grupp skulle kriminaliseras.⁵

Före 1990-talet förekom endast enstaka domar per år, men flera av dessa har kommit att spela en viktig roll för hur lagen om hets mot folkgrupp tillämpas i dag. De domar som rör perioden från år 1948 till början av 1980-talet rör i huvudsak personer som bedrivit en omfattande publicistisk verksamhet, till skillnad från domarna under 1990-talet.

⁴ Rasistiskt och främlingsfientligt våld; rapport från Arbetsgruppen med uppgift att motverka och förebygga rasistiskt och annat etniskt relaterat våld, Ds 1998:35, s. 205-206. (Cit Ds 1998:35.)

⁵ Moderaterna reserverade sig i betänkandet mot en kriminalisering av hets mot homosexuella.

Historik

Lagens tillkomst

Någon lagstiftning rörande hets mot folkgrupp fanns inte under mellankrigstiden. Det hindrade dock inte att framför allt antisemiter dömdes för det som i dag skulle kallas hets mot folkgrupp. De lagparagrafer som då var aktuella var förtal och förargelseväckande beteende. Ett exempel på detta är en dom som avkunnades år 1935 mot propagandachefen och studieorganisatören i Nationalsocialistiska Arbetarepartiets (Lindholmarnas) Ortsgrupp i Stockholm. Han dömdes för förargelseväckande beteende. Anmälan gjordes i samband med den våldsamma antisemitiska kampanj som Lindholmpartiet drev under valkampanjen inför stadsfullmäktigevalen i Stockholm samma år. Partiet hade bland annat tryckt upp affischer med texten ”judarna mörda Folkets frihet” och klistermärken med texterna ”jude, gå ej ut om fredag” och ”judarna äro mördare av vår framtid”, som hade klistrats upp utanför judiska affärer.⁶

Andra exempel är de domar som avkunnades mot den antisemitiske skriftställaren Einar Åberg fram till och med år 1948. Åberg, som kom från Norrviken utanför Stockholm, var en internationellt känd antisemit, som kom att spela en av huvudrollerna när det gäller tillkomsten av bestämmelsen om hets mot folkgrupp.⁷ Åberg dömdes vid ett flertal tillfällen för förargelseväckande beteende. Mellan åren 1941 och 1945 dömdes Åberg exempelvis vid nio olika tillfällen till böter för sin antisemitiska agitation.⁸

Lex Åberg

Under efterkrigstiden fick Sverige en central roll när det gällde att sprida antisemitisk litteratur, till stor del på grund av Einar Åberg. Från år 1946 specialiserade han sig på att trycka upp och sprida antisemitiska flygblad och broschyrer som översattes till en mängd olika språk. Med tiden kom de att spridas till ett stort antal länder i hela världen.

År 1947 ställdes Einar Åberg inför rätta för distribution av antisemitiskt material. Anmälan kom till stånd efter det att American Jewish Committee i New York uppvakttat svenska myndigheter om Åbergs verksamhet. Detta skulle bli långt ifrån den sista gången som utländska organisationer och myndigheter försökte stoppa material från Sverige. Under efterkrigstiden kom Einar Åberg även att lägga ett nytt tema till sin ”upplysningsverksamhet”, nämligen påståendet om att Förintelsen aldrig ägt rum.

⁶ Dr 5415/1934, kriminalavdelningen, Stockholmspolisens.

⁷ Einar Åberg och andra enmansaktiviteter har behandlats av idéhistorikern Lena Berggren i boken *Nationell upplysning*, Carlssons förlag, Stockholm 2000.

⁸ Säpos arkiv, RPS, Stockholm.

Åbergs publicistiska verksamhet väckte således starka reaktioner utomlands. Den svenska regeringen antog dock en avvisande hållning, bland annat hävdade dåvarande utrikesministern Christian Günther att det inte fanns någon antisemitism i Sverige, annat än i rena undantagsfall.⁹ Denna inställning skulle det officiella Sverige komma att inta under hela efterkrigstiden.¹⁰ Mellan åren 1945 och 1956 dömdes Åberg sex gånger för antisemitisk hets. Som regel dömdes han till böter, men åren 1954 och 1956 dömdes han till totalt tre månaders fängelse för hets mot folkgrupp. Åberg var den förste som dömdes för brottet hets mot folkgrupp. Lagen kom att kallas SL 11:7 Lex Åberg, eftersom ett syfte med den var att stoppa de flygblad Åberg distribuerade världen över.

En annan person, som vid sidan av Einar Åberg skulle komma att bli aktuell i dessa sammanhang, var Carl-Ernfrid Carlberg, en av den svenska nationalsocialismens största mecenater. Hösten 1957 började Carlbergska stiftelsen, grundad av Carlberg samma år, att distribuera antisemitiskt material till skolbarn i Stockholmstrakten.¹¹ I mars 1958 ställdes Carl Ernfrid Carlberg inför rätta för att ha distribuerat skriften ”Några synpunkter på vad som hänt och händer i världen” till omkring 200 personer, mestadels elever vid högre allmänna läroverk i Stockholm. Carlberg fälldes och dömdes till 60 dagsböter om 250 kronor.¹² Carlberg överklagade utan framgång domen till Hovrätten.¹³

Rättegångarna mot Nordiska Rikspartiet

Nordiska Rikspartiet (NRP), som bildades år 1956 och som fortfarande är verksamt, är den grupp i Sverige som distribuerat mest antisemitiskt och rasistiskt material under efterkrigstiden. Företrädare för partiet har vid två tillfällen dömts för hets mot folkgrupp – en gång på 1950-talet och en gång på 1960-talet. Den första domen rörde skriften ”Är ett nytt världskrig oundvikligt?” och den andra, antisemitiska yttranden i samband med ett möte i Stockholm år 1960. Under 1970-talet anmäldes företrädare för NRP vid någ-

⁹ Säpos arkiv, RPS, Stockholm.

¹⁰ Antisemitismen under efterkrigstiden har berörts i Henrik Bachners bok *Återkomsten*, Bonniers förlag, Stockholm, 2000.

¹¹ Det material som distribuerades av stiftelsen i form av ett paket till skolungdomar var Holger August Palmgren, *Sanningen om Ungern*, särtryck ur *Fria Ord* den 2 och 9 november 1957, flygbladet *Den blodröda sanningen* om året 1917, flygbladet *Västerländsk kultur*, kyrkoherde Viktor Dahlgren, *Marxismen. De kristna folken. De Kristna kyrkorna*. Samtliga skrifter i paketet anmäldes men det var endast en som kom att bli föremål för åtal och det var skriften ”Några synpunkter på vad som hänt och händer i världen”. Skriften var tryckt i Finland och författad av bergsrådet Herlitz, som bland annat grundat porslinsfabriken Arabia i Finland, se förundersökningsprotokoll 63.797/57 Stockholmspolisens kriminalavdelning.

¹² Stockholms Rådhusrätt, dom DB nr. B 1/1958.

¹³ ”Judelagens” utformning fick besk kritik i en besvärinlaga till Hovrätten, *Fria Ord* nr 116 1958.

ra tillfällen för hets mot folkgrupp.¹⁴ År 1978 anmäldes till exempel att man hissade hakkorsflaggor på Gärdåsskolan i Göteborg. Utredningen lades dock ner då chefsåklagaren ansåg att det inte kunde vara frågan om hets mot folkgrupp, bland annat därför att händelsen ägt rum på en skola.¹⁵

1980-talet – hets mot folkgrupp blir en samhällsfråga

Det var under 1980-talet som rasism, antisemitism och främlingsfientlighet allt mer började bli en politisk fråga.

Närradion

Under 1980-talet kom ett nytt medium för grupper som hade svårt att nå ut med sitt budskap till en större allmänhet och det var närradion. Den första uppmärksammade rättegången under 1980-talet, som rörde hets mot folkgrupp, var också följdriktigt mot ansvariga för närradiostationen Öppet Forum. Öppet Forum startades år 1982 av Rolf Pettersson och profilerade sig snabbt som en plattform för antiinvandringsagitation. År 1982 dömdes Pettersson till två månaders fängelse för hets mot folkgrupp i den första av en lång rad tryckfrihetsrättegångar mot närradiostationen. Bland de yttranden som fälldes återfinns bland annat följande om befolkningen i Mocambique: ”Dom är så jävla lata där nere att dom inte vill jobba. Dom bara dansar hela dagarna och dricker sitt jävla blaskiga öl.” Rolf Pettersson kom att fortsätta sin närradioverksamhet även under 1990-talet och fortsätta att dra på sig anmälningar och domar om hets mot folkgrupp. År 1984 dömdes kanalens dåvarande ansvarige utgivare till fyra månaders fängelse bland annat för nedsättande yttranden om romer.¹⁶ År 1987 anmälde den dåvarande diskrimineringsombudsmannen (DO) Peter Nobel åter Öppet Forum för hets mot folkgrupp. Denna gång var det inte Rolf Pettersson som stod som ansvarig utgivare utan en annan medlem av föreningen. Den ansvarige utgivaren, som hävdade att han avsatt programledaren som fällt yttrandena och att han inte ansåg det sagda vara hets mot folkgrupp, dömdes till två månaders fängelse.¹⁷

Rolf Pettersson fortsatte sin närradioverksamhet även under 1990-talet och fortsatte också att dra på sig anmälningar om hets mot folkgrupp. Nu

¹⁴ År 1977 i samband med upplopp i Södertälje mellan raggare och assyrier, anmäldes exempelvis uttalanden av Vera Oredsson för hets mot folkgrupp. Bakom anmälan, som dock inte ledde till något, stod Riksorganisationen för svenska nazioffer av österrikisk börd, se till exempel Anmälan för hets mot folkgrupp, Folket 3/8 1977.

¹⁵ Hakkorsflagga hissad på skola, GP 28/4 1978. Hakkorsflaggor ej rasistiska, GP 15/5 1978.

¹⁶ Anna-Lena Lodenius och Stieg Larsson, Extremhögern, Stockholm, 2 uppl 1994, s. 30. (Cit Lodenius och Larsson 1994.)

¹⁷ Stockholms tingsrätt, dom DB nr. 17 B 8-14-87.

gick kanalen under namnet Stockholmskanalen och drevs av närradioföreningen Stockholmskanalen. År 1991 väckte Justitiekanslern (JK) återigen åtal mot Rolf Pettersson. Ironiskt nog var den som anmälde Rolf Pettersson Ahmed Rami, som själv vid samma tidpunkt var inblandad i en liknande rättsprocess. Pettersson dömdes av Stockholms tingsrätt till tre månaders fängelse, en dom som Svea Hovrätt sedermera fastställde. De uttalanden som fälldes gällde i huvudsak hets mot muslimer. I hovrättsdomen görs även en bedömning av i vilken kontext uttalandena har gjorts, vilket innebär att varje anmält yttrande fälls. I andra tryckfrihetsmål som rör antisemitism kommer däremot, vilket berörs senare, varje enskilt yttrande att bedömas för sig.¹⁸

Processerna mot Radio Islam

De mest omdebatterade processerna under 1980-talet och början av 1990-talet var de som rörde den antisemitiska närradiostationen Radio Islam. Stationen inledde sina närradiosändningar i Stockholmsområdet år 1987 och uppgavs vara ”antisionistisk” och ”propalestinsk”. När sändningarna inledes hävdade den ansvarige utgivaren Ahmed Rami att syftet var att fördjupa vänskapen mellan svenskar och muslimer bosatta i Sverige samt att fördjupa den politiska kunskapen om Palestinafrågan.¹⁹ Radio Islam fick här stöd av en rad debattörer, vilka hävdade att närradiostationen företrädde en legitim ståndpunkt inom ramen för Mellanösterndebatten.²⁰ Sommaren 1987 kom de första anklagelserna mot Radio Islam för att de sände antisemitisk propaganda bakom en ”antisionistisk” täckmantel.²¹

Efter upprepade anmälningar beslöt JK att inleda en förundersökning mot ett program sänt den 3 oktober 1987. I sitt beslut daterat 1988-03-30 skrev JK att det visserligen förelåg ”laga grund” för att väcka åtal mot den ansvarige programutgivaren, men att man efter ”prövning av om det är från allmän synpunkt lämpligt att åtal väcks” valde att inte göra så. Som skäl anfördes främst att en rättegång skulle kunna utmytna i en debatt om korrekt bibeltolkning och därigenom kunde det komma att ”fördöljas vad saken verkligen gäller, nämligen att en grupp människor i samhället genom programmet har blivit utsatta för andras missaktning”.²² Fortsatta anmälningar från privatpersoner och Svenska Kommittén Mot Antisemitism ledde till att JK inledde förnyade förundersökningar.

Rättegången mot Ahmed Rami inleddes vid Stockholms tingsrätt i början på september 1989, två och ett halvt år efter Radio Islams första sändningar.

¹⁸ Svea Hovrätt, 4 avd, dom Db nr. 209 B 1710/91.

¹⁹ Lodenius och Larsson, 1994, s. 276.

²⁰ Henrik Bachner, Från Hitler till Radio Islam: Antisemitisk propaganda i ett jämförande perspektiv. I *Det Eviga hatet: Om Nynazism, Antisemitism och Radio Islam*, Borås 1993, s. 165-166.

²¹ Se till exempel Per Ahlmark: Likgiltigheten. I *Det eviga hatet: Om Nynazism, Antisemitism och Radio Islam*, Borås 1993, s. 139.

²² Cit. I Justitiekanslern, beslut 1988-03-07, Dnr 2649-88-30, ”Ifrågasatt tryckfrihetsbrott”.

Den blev ett av de längsta tryckfrihetsmålen i svenskt rättshistoria, dessutom ett av de mest uppmärksammade. Rami stod åtalad för hets mot folkgrupp på drygt 60 punkter.²³ Om rättegången och den absurditet som stundtals finns i den här typen av rättegångar skrev Jackie Jakubowski:

Efter några dagars domstolsförhandlingar blir det absurda alltmer uppenbart: åklagarens vittnen byter roll med Ahmed Rami! Och där står åter judendomen och det judiska folket anklagade! Domstolens uppgift blir plötsligt att avgöra på vilka punkter Ahmed Rami eventuellt har rätt om judarna. Logiken är enkel att hantera: Ett `sant` påstående, hur obehagligt det än verkar vara, kan inte betraktas som hets mot folkgrupp; en `felaktig` uppgift fälls. Åklagarens vittnen skall därför `bevisa` att något som inte existerar inte existerar... På så sätt blir rättegången mot Radio Islam den enda i sitt slag. I alla tidigare fall, som byggt på lagen om hets mot folkgrupp, har domstolen haft att ta ställning, inte till ett yttrandes sanningshalt, utan till om dess syfte varit att betrakta som hets. Aldrig har en svensk domstol behövt tillkalla experter – folklivsforskare, etnografer, kriminologer, sociologer, religionshistoriker m.fl. – för att utreda ifall negrer verkligen är `lata`, `svartskallar smutsiga`, `zigenare tjuvaktiga` etc. Endast i fallet Radio Islam, där judehatet framträtt tydligare och brutalare än någonsin tidigare i svensk efterkrigshistoria, behövde rätten hjälp av `experter` för att ta ställning till Ramis antisemitiska angrepp.²⁴

Det Jakubowski tar fram i sin krönika framgår även vid en genomgång av andra tryckfrihetsrättegångar som rört hets mot folkgrupp. Gäller rättegången antisemitism finns en rad expertvittnen inkallade. Detta är som regel inte fallet när det gäller övrig rasism eller xenofobi. Vad detta beror på är svårt att med säkerhet säga – en bidragande faktor kan vara domstolarnas okunskap om vad antisemitism egentligen är. Det finns dock en klar diskrepans mellan hur fall som rör antisemitism behandlas kontra fall som rör andra former av hets. Det är även betydligt vanligare att det görs en bedömning av *hela* materialet, det vill säga att ett uttalande sätts in i sitt sammanhang, när det gäller rasism generellt än när det gäller antisemitism. Hovrätten fällde till slut Ahmed Rami på 17 punkter, och friade alltså flertalet, bland annat boken "Vad är Israel" i sin helhet.²⁵

Trots den fällande domen anlätades Rami år 1991 som föreläsare vid folkhögskolor och flera gymnasier i Stockholmstrakten. Det förekom även att elever deltog i närradiosändningar på temat "Förintelsen var en judisk bluff". Radio Islam har sedermera också skapat en webbplats som är en av de största i världen när det gäller att förneka Förintelsen.²⁶ I oktober 2000

²³ Håkan Arvidsson: Affären Rami-Bergman. Dokument om judefientlighet och akademisk röta i Sverige, Finland 1994.

²⁴ Jackie Jakubowski, Judendomen inför rätta, Judisk Krönika nr 6 1989.

²⁵ Dom DB 15, aktbilaga 10, s. 10.

²⁶ Löw, 2000, s. 319.

dömdes Rami i sin frånvaro av en fransk domstol för hets mot den judiska folkgruppen och förtal av densamma till 300 000 franc i böter.²⁷

1990-talet – hets mot folkgrupp blir en politisk fråga

Under 1990-talets första hälft blev delar av det material som utgavs av den då allt mer synliga rasideologiska undergroundvärlden föremål för JK:s intresse. I snabb takt åtalades en rad av de ledande aktivisterna och tidskrifterna. Hösten 1990 väckte JK åtal mot tidskriften Vit Rebell. Vit Rebells ansvarige utgivare åtalades och fälldes.²⁸

År 1991 ställdes ledaren för Föreningen Sveriges Framtid inför rätta för hets mot folkgrupp. Anmälan mot honom, vilken hade lämnats in av DO, avsåg fyra klistermärken. I förhören hävdade en av de misstänkta att klistermärket ”Hur många invandrare har AIDS?” skulle ses som en ”hälso-befrämjande uppmaning” och att ordet vit, i klistermärket ”Ett vitt folk etc”, avsåg hälsofrågor och var en uppmaning att inte nyttja droger. Föreningens ledare fälldes dock och dömdes till böter för hets mot folkgrupp. De uttalanden som fälldes var dels två uttalanden i tidningen Sveriges Framtid, dels klistermärket ”Hur många flyktingar har AIDS? Var trogen ditt eget folk”. Det övriga materialet friades. I fallet med Föreningen Sveriges Framtid gjordes, i likhet med rättegångarna mot Radio Islam, en bedömning av varje enskilt yttrande. Några expertvittnen kallades inte in.

År 1994 dömdes en elev för att på en skolgård i Haninge ha delat ut och klistrat upp flygblad för Sverigedemokratisk ungdom. Anmälan gjordes dels av skolan som tillkallade polis, dels av föräldrar till elever som fått flygbladen i sina skåp. Flygbladen hade bland annat texten:

*Skall svenska tjejer behöva vara rädda för att bli våldtagna av utländskt pack?
Svenska ungdomar kan inte gå till skolan utan att vara rädda för att bli trakasserade av främmande element. Är det så här de `stackars´ flyktingarna visar tacksamhet mot det samhälle som de har parasiterat på allt för länge?*

Det intressanta i det här sammanhanget är att flygbladen inte bedömdes vara tryckt skrift utan man dömde enligt brottsbalken. Den tilltalade dömdes till dagsböter.²⁹

HD-domen år 1996 – mot en förändrad rättspraxis

I oktober 1996 avgjordes ett mål i HD som rörde bärande av rasistiska och nazistiska symboler. Målet gällde en person som sedermera kom att bli en av de ledande inom Nationalsocialistisk Front (NSF) och som på allmän plats

²⁷ Se www.legalis.net.

²⁸ Lodenius och Larsson, 1994, s. 312.

²⁹ Handens tingsrätt, dom Db nr. 40 B 951/93.

burit följande symboler: solkors, kuggjul och sädesax, bältesspanne i form av ett solkors, märke för Frisinnade Unionspartiet, metallmärken föreställande ett solkors, Livets träd samt en odalruna och tygmärke med en örn och en odalruna. Gotlands tingsrätt hade fällt den tilltalade för hets mot folkgrupp liksom en oenig hovrätt. HD:s majoritet konstaterade att bärande av emblem eller uppträdande i viss klädsel kunde uppfattas som ett meddelande enligt bestämmelsen om hets mot folkgrupp under förutsättning att emblemet eller klädseln otvetydigt kunde kopplas till en viss åskådning. Bland de märken den tilltalade bar ansåg majoriteten att örnen och lagerkransen hade en tydlig koppling till Tredje Riket. Även de övriga märkena ansågs, om dock i mindre grad, vara sådana att de kunde förknippas med symboler som användes av nationalsocialistiska rörelser. Avslutningsvis konstaterade majoriteten att den tilltalade genom att bära märkena på allmän plats, spritt ett sådant budskap som tidigare berörts, att han måste ha insett detta och att budskapet uttryckte missaktning av människor som hörde till andra folkgrupper än den nordiska. Gärningen bedömdes som hets mot folkgrupp. Redan före HD-domen hade det dock förekommit att bärandet av symboler på allmän plats fällts för hets mot folkgrupp.³⁰

Brottbyfallet och dess följdverkningar

I samband med en så kallad vit maktkonsert i Brottby år 1998 greps 297 personer. Sedermera kom förundersökningarna att läggas ner för cirka 260 av de gripna.³¹ Det första målet från Brottbykonserten gällde fyra amerikanska medborgare. De var åtalade för hets mot folkgrupp, vilket bestod i att de under en offentlig tillställning gjort så kallad hitlerhälsning och ropat ”sieg heil”. Tingsrätten konstaterade att de tilltalade genom detta visat att de sympatiserade med nationalsocialismen. Därigenom ansågs de ha gett uttryck för missaktning mot andra folkgrupper än den nordiska. Däremot ansåg inte tingsrätten att de gett uttryck för något hot genom sitt handlande. I påföljdsfrågan konstaterade tingsrätten enbart att hets mot folkgrupp var ett allvarligt brott med högt straffvärde och att annan påföljd än fängelse därför inte kunde komma ifråga. Samtliga av de tilltalade dömdes till en månads fängelse, vilket hovrätten sedermera fastställde för två personer som överklagade tingsrättens dom. Hovrätten hänvisade emellertid – till skillnad från tingsrätten – till brottets art. Detta kan – om hovrättens resonemang i påföljdsfrågan får genomslag i underrättspraxis – leda till att normalstraffet för hets mot folkgrupp ska vara fängelse. Därmed kommer brottet i detta hänseende att jämföras exempelvis med oprovocerad gatumisshandel, där sannolikheten för ett fängelsestraff är stor med tanke på brottets art.³² En rad domar som

³⁰ Ds 1998:35, s. 217-218.

³¹ 260 förundersökningar om Brottbyupplopp, TT 25/2 1998.

³² Ds 1998:35, s. 217-218.

avkunnats efter hovrättsdomen i Brottbifallet tyder också på att så blivit fallet.³³

Lagstiftning och "revisionism"

Kriminalisering av förnekandet av Förintelsen är en omdiskuterad fråga på det internationella planet. Den nuvarande rättsliga tolkningen i Sverige av hur förnekandet av Förintelsen ska betraktas, går tillbaka till en dom i Svea Hovrätt mot Ahmed Rami i oktober 1990 då hovrätten skrev att:

...svensk lag inte – såsom har upplysts vara fallet på andra håll – förbjuder en diskussion av frågan huruvida Förintelsen har ägt rum. Även åsikter som av flertalet uppfattas som befängda eller till och med provocerande får framföras.³⁴

Hovrätten fann dock, vad gällde de tre avsnitt i åtalet som rörde denna fråga, att:

[Ä]ven om udden av dessa beskyllningar [att Förintelsen är en bluff] i huvudsak får antas vara riktade mot sionisterna och staten Israel har beskyllningarna fått en sådan utformning att de måste anses gälla judar i allmänhet. Hos lyssnaren frammanas bilden av den särdeles lögnaktige juden, som inte skyr några medel för att nå sina syften. Beskyllningarna ger klart uttryck för missaktning för den judiska folkgruppen som sådan.³⁵

Stockholms tingsrätt följde hovrätts synsätt i en dom 1992-10-08 mot den ansvarige utgivaren för Radio Islam, David Janzon.³⁶

Föreläsningen vid Umeå universitet

Den 5 december 1997 hölls en föreläsning vid Umeå universitet inför en mindre grupp studenter. Föreläsningen hade rubriken "Vad vill nazisterna" och föreläsare var en representant för tidskriften Nordland. Denne var inbjuden av samordnaren för ungdomsforskareföreningen. Föreläsaren hävdade i sitt föredrag dels att Förintelsen inte ägt rum, dels rasideologiska ståndpunkter. Föreläsningen kom att inleda en av de mest omfattande yttrandefrihetsdebatterna under senare år. Såväl Nordlandföreträdaren som forskaren polisanmälades dessutom för hets mot folkgrupp, respektive medhjälp till hets mot folkgrupp. Fallet drevs till hovrätt och i vissa stycken ända upp i HD. Nordlandföreträdaren dömdes till en månads fängelse och forskaren till villkorlig dom och dagsböter.³⁷ Domen överklagades till hovrätten av såväl de tilltalade som åklagarsidan. Hovrätten skärpte straffet för Nordlandföreträda-

³³ Se till exempel DB nr. B 162-98, Lunds tingsrätt, dom DB nr. B 594-98 Kalmar Tingsrätt, dom DB nr. B 1033 - 98 Södra Roslags tingsrätt.

³⁴ Svea Hovrätt, dom DB 162, Mål nr. B 2838/89, 1990-10-25.

³⁵ Ibid.

³⁶ Stockholms tingsrätt, dom DB 14, 1992-10-08, B 8-2489-92, s. 5.

³⁷ Umeå tingsrätt, dom Db nr. B 628-98.

ren till två månaders fängelse och för forskaren fastställdes tingsrättens dom.³⁸

Det är noterbart i samband med den debatt som uppstod kring detta fall, att företrädare för olika nationalsocialistiska, rasideologiska och antisemitiska grupperingar ända sedan 1960-talet har rest runt och föreläst och deltagit i debatter i landets skolor utan att det väckt tillnärmelsevis samma intresse eller upprördhet.³⁹ Brottet hets mot folkgrupp hade alltså i hög grad kommit upp på agendan under 1990-talet. Föreläsningen fick även ytterligare rättsliga efterspel. I augusti 2000 åtalades en 27-årig aktivist från Linköping för att ha lagt ut föreläsningen på Nordlands hemsida på Internet.⁴⁰

Lagstiftningen och aktivisterna

Lagstiftningen om hets mot folkgrupp betraktas av aktivisterna inom vit maktvärlden och bland delar av de nationalistiska grupperingarna, som ett medel för staten att förtrycka ”patrioterna” – ett sätt för statsmaken att förhindra att det stigmatiserade vetande som ”rörelsen” anser sig bärare av når allmänheten. Ett exempel på detta är att många revisionister ser de hårdnande lagarna runt om i världen – i många länder är till exempel förnekandet av Förintelsen förbjudet – som ett tecken på att de har rätt, och att staten/judarna tar till allt mer ”desperata” åtgärder för att förhindra att ”sanningen kommer fram”.

Det finns dock de aktivister som ser domarna mot dem som ett bevis på att de är oppositionella och att de kommer att gå till historien som sådana. Den dåvarande ledaren för Kreativistens Kyrka, Tommy Rydén, dömdes år 1991 till fyra månaders fängelse för hets mot folkgrupp. Om betydelsen av domen skriver han år 1996:

*Jag var den elake, och så vidare, men i längden är det ingen som minns åklagaren, domarna eller ens vad det handlade om i detalj. Det enda som kommer att lysa klart och tydligt i handlingarna är det att jag vågade ställa mig upp och ta strid. Det är kämparna man minns.*⁴¹

Andra aktivister hävdade att de skulle känna sig stolta om de blev åtalade för hets mot folkgrupp och att det var ett brott de gärna skulle sitta i fängelse för.⁴²

Ibland har dock rädslan för att bli åtalad för hets mot folkgrupp lett till att olika tidningar haft svårt att rekrytera ansvariga utgivare och redaktörer, i vart fall sådana som öppet står med sina riktiga namn. Om varför han i bör-

³⁸ Hovrätten för övre Norrland, dom Db nr. b 247/98.

³⁹ Se till exempel Partiledaren, Kampåret 1961, Nordisk Kamp nr. 4 1961, s. 1, Nazistkampanj bland studenterna, Skånska Dagbladet 9/1 1960 Obskyr tidning utdelas, Lunds Dagblad 20/1 1960, Göran A. Oredsson, brev till författaren 8/5 1996.

⁴⁰ Linköpingsnazist inför rätta, Östgöta-Correspondenten 17/8 2000.

⁴¹ Heléne Lööv, Nazismen i Sverige 1980-1999, 2 uppl., Ordfronts förlag, 2000, s. 98.

⁴² Bandintervju med aktivister i Göteborg september 1991.

jan av 1990-talet åtog sig att ta ansvaret för tidningen Storm, berättar den dåvarande redaktören följande:

...ja, de var rädda för det där med hets mot folkgrupp, att bli åtalade och liknade, men jag var inte rädd (skrattar). Jag står upp för mina åsikter.

För att undgå åtal har vissa grupper ibland använt sig av ett kodspråk. Antisemiterna har till exempel under lång tid använt ett kodspråk – man skulle till och med kunna tala om existensen av ett särskilt antisemitiskt kodspråk. Det antisemitiska kodspråket innehåller en rad ord och ordval som fungerar som markörer för den invigde. Kodspråket är i mångt och mycket något som utvecklades under efterkrigstiden när explicit uttalad antisemitism inte längre var politiskt gångbart. Kodspråket är inte bara betingat av rädsla för social stigmatisering, utan i hög grad ett sätt att undgå åtal.

Dömda som rekryteringsbas

NSF bevakar, enligt egen uppgift, rättegångar som rör hets mot folkgrupp, särskilt i de fall gärningsmannen eller männen inte är kända inom vit maktsvärlden sedan tidigare. Skälet är att de vill se om den åtalade ”står fast vid sina åsikter” och är en person som möjligen kan rekryteras till organisationen. En ledande funktionär inom NSF berättar till exempel om hur han kom in i rörelsen i samband med att han som ung, tämligen oorganiserad aktivist, stod åtalad för hets mot folkgrupp och då kontaktades av likasinnade.

Att personer misstänkta eller dömda för hets mot folkgrupp är en rekryteringsbas för olika grupperingar bekräftas även av uppgifter ur olika förundersökningar. I ett förhör med en av de aktivister som hördes i samband med ett uppviglingsmål mot tidningen Storm, hävdade denne att han kommit i kontakt med företrädare för tidningen, när dessa skrev till honom då han satt häktad för hets mot folkgrupp i avvaktan på hovrättens dom. Kontakten ledde till att han kom att engageras i gruppens verksamhet.⁴³

⁴³ Förundersökningen till dom DB 10 B 8 - 7043-93/Stockholms tingsrätt avdelning 8.

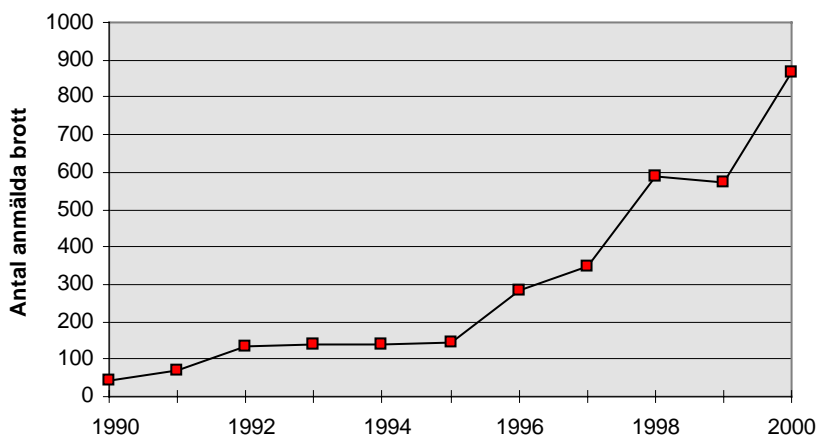
Hets mot folkgrupp i kriminalstatistiken

Dramatisk ökning av antalet anmälningar

Anmälningar till polisen

Under 1990-talet har antalet anmälda brott som rubriceras som hets mot folkgrupp ökat dramatiskt. Ökningen har dock inte varit kontinuerlig, se figur 1. Under åren 1992-1995 låg antalet anmälningar konstant på drygt 100 per år. Med största sannolikhet innebär det en tydligt förhöjd nivå gentemot tidigare decennier. Hur det faktiskt förhöll sig med brottsanmälningarna under 1970- och 1980-talet är och förblir dock okänt, eftersom brottet särredovisas i statistiken först från och med år 1990. När det gäller antalet personer som lagförts för hets mot folkgrupp har det skett en kraftig nivåhöjning, varför det finns starka skäl att anta att så även är fallet med brottsanmälningarna.

Efter år 1995 har utvecklingen varit närmast explosionsartad. Antalet anmälningar rubricerade som hets mot folkgrupp har ökat mycket kraftigt år från år och steg till 865 anmälda brott år 2000. Det är mer än 19 gånger så många brott som år 1990 (se även tabell 1 i bilaga 2).

Figur 1. Antal anmälningar till polisen angående hets mot folkgrupp, åren 1990-2000.

Att de anmälda brotten ökar behöver emellertid inte innebära att den faktiska brottsligheten ökar. Generellt kan sägas att anmälningar är en dålig indikator på hur den faktiska brottsligheten har utvecklats eftersom antalet brottsanmälningar också beror dels på polisens insatser, dels på allmänhetens vilja att anmäla. Uppmärksamheten på brott med rasistiska inslag har utan tvekan ökat under 1990-talet såväl i den offentliga debatten som hos berörda myn-

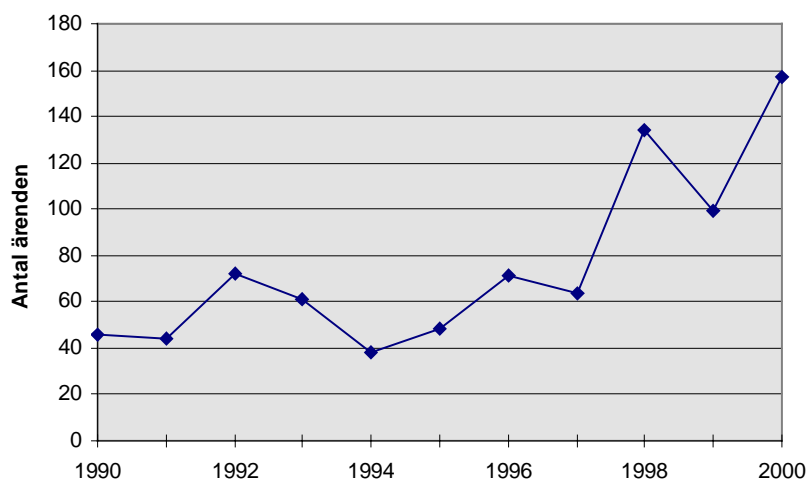
digheter. Det har med största sannolikhet påverkat anmälningsbenägenheten hos både polis och allmänhet.

Den kraftiga ökningen kan också delvis förklaras med ett mindre antal händelser som samlade ett stort antal personer, till exempel konserter med vit maktmusik – exempelvis konserten i Brottbys år 1998 som fick mycket stor uppmärksamhet – och att organisationer som Svenska Kommittén mot Antisemitism tidvis mer systematiskt anmält rasistiskt och antisemitiskt material. Dessutom har rasistiska och antisemitiska grupper och individer blivit alltmer öppet aktiva under 1990-talet.

Den stora ökningen av brottsanmälningar under senare delen av 1990-talet berodde både på en faktisk ökning av denna typ av brott och på en ökad anmälningsbenägenhet. Produktionen av rasistiskt och antisemitiskt material ökade till exempel markant under 1990-talet, främst under den senare delen. År 1988 kom exempelvis sex rasistiska eller antisemitiska tidningar ut, medan det kom ut 25 stycken år 1999. Även utgivningen av klistermärken, flygblad, tygmärken, skrifter och dylikt ökade. Vit maktmusiken slog igenom som propagandaform på allvar under perioden och Internet tillkom som ett nytt medium för grupper som hade svårt att nå ut i "mainstreammedierna". Material som kan bedömas som brottsligt – och som också kan komma att anmälas – ökade således markant.

Anmälningar till Justitiekanslern

Förutom att anmälningar om hets mot folkgrupp görs till polisen och då avser brottmål, görs anmälningar till JK och avser då tryckfrihetsmål. Utvecklingen av dessa anmälningar har stora likheter med utvecklingen av polisanmälningarna, se figur 2. Orsakerna till denna ökning torde vara desamma som ovan.

Figur 2. Antal anmälningar till Justitiekanslern angående hets mot folkgrupp, åren 1990-2000.

Regionala skillnader

De regionala skillnaderna vad gäller anmälningar om hets mot folkgrupp är stora. Under de senaste fem åren låg framför allt Östergötland, Kalmar, Gotland, Blekinge, Skåne län och Västra Götaland högt när det gäller antalet anmälda brott i relation till befolkningen (se tabell 2 i bilaga 2).

Det regionala mönstret stämmer delvis överens med de län där NSF bedriver verksamhet. NSF är, till skillnad från andra rasideologiska grupper, en öppen organisation som anordnar demonstrationer, möten, flygbladsutdelningar och affischkampanjer. Detta gör även andra grupperingar, men de anger mer sällan vem eller vilka som är ansvariga för materialet, vilket gör det svårare att göra brottsanmälningar. Under perioden var också Östergötland ett av sätena för vit maktmusiken, dessutom fanns det bland annat i Kalmar län och Östergötland förutom NSF, även flera andra rasideologiska och antisemitiska grupperingar. Det i viss mån sammanfallande regionala mönstret mellan brottsanmälningar och olika rasistiska gruppers aktiviteter, indikerar att det finns en samvariation mellan faktisk och anmäld brottslighet även vad gäller brottet hets mot folkgrupp.

Ökningarna av antalet anmälda brott mellan åren 1999 och 2000 var stora i storstadslänen (Västra Götaland, Skåne och Stockholm) och även i Kalmar. Det kan delvis förklaras av de kampanjer som bland annat Nationell Ungdom, Ku Klux Klan och Svenska Motståndsrörelsen bedrev i dessa områden.

Många brott förblir ouppklarade

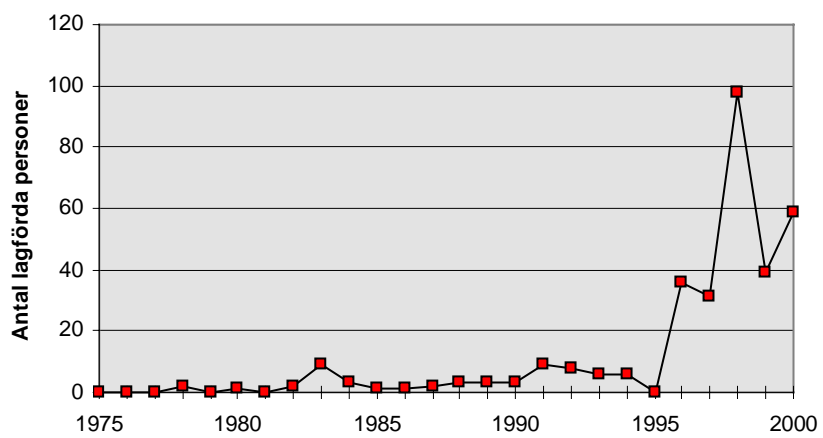
Det är relativt ovanligt att brottsanmälningar om hets mot folkgrupp leder till att en person kan bindas till brottet. Under åren 1995-2000 ledde endast 9 procent av anmälningarna till åtal, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse. Detta kan naturligtvis vara negativt från allmänpreventiv synpunkt. Det som vanligtvis händer med brottsanmälningar om hets mot folkgrupp är att de antingen klaras upp med så kallad teknisk uppklaring (besluten ”brott kan ej styrkas”, ”gärningen ej brott” etc.) eller att de i princip lämnas utan åtgärd, det vill säga de förblir ouppklarade till exempel på grund av att spaningsuppdrag saknas eller att det inte finns några spaningsresultat. Sammantaget sker detta med närmare tre fjärdedelar av anmälningarna (36 respektive 41 procent). Eftersom brott som avskrivs genom teknisk uppklaring räknas som uppklarade, innebär det att brottet hets mot folkgrupp i den officiella statistiken ändå framstår som ett brott med ”normalhög” uppklaringsprocent, i genomsnitt 36 procent för perioden.

Av de ärenden som anmäls till JK är det ytterligt få som leder till åtal. Det handlar om storleksordningen 2 procent. Till viss del kan detta förklaras med den korta preskriptionstiden – ett år – för tryckfrihetsbrott. En annan förklaring är att det på grund av yttrandefrihetslagstiftningen är betydligt svårare att fälla någon för tryckfrihetsbrottet hets mot folkgrupp än för brottsbalksbrottet hets mot folkgrupp.

Antalet lagförda ökar

Det relativt låga antalet anmälningar om hets mot folkgrupp, som leder till att någon enligt åklagarens bedömning kan bindas till ett brott, innebär att även antalet personer som lagförs blir relativt litet i förhållande till antalet brottsanmälningar. Under den första delen av 1990-talet lagfördes 32 personer för detta brott (cirka 6 per år), medan 204 lagfördes under ökningsperioden under senare delen av 1990-talet (cirka 40 per år). År 1998 var det en extrem topp vad avser antalet lagföringar (se figur 3) då 98 personer lagfördes. Denna topp kan förklaras av ett fåtal händelser med ett stort antal inblandade personer, exempelvis konserten i Brottby och en demonstration arrangerad av NSF i Nora den 1 maj. År 2000 lagfördes 59 personer för hets mot folkgrupp.

I statistiken över lagförda personer har brottet hets mot folkgrupp, i motsats till i statistiken över anmälda brott, särredovisats under flera decennier. Det gör det möjligt att få en uppfattning om utvecklingen före 1990-talet. Som framgår av figur 3 tyder det mesta på att det skedde en nivåhöjning i och med 1990-talets början. Under åren 1975 till 1989 lagfördes knappt två personer per år för hets mot folkgrupp. De allra flesta lagföringarna innebär att personerna döms för brotten, medan strafförelägganden och åtalsunderlåtelser är sällsynta (se tabellerna 3 och 4 i bilaga 2).

Figur 3. Lagförda personer totalt efter brottslagrum (domar, strafförelägganden och åtalsunderlåtelser), åren 1975-1998.

Kartläggning av brottet hets mot folkgrupp

Kartläggningen baseras på samtliga domar åren 1990-1999 där brottet hets mot folkgrupp förekommit. Redovisningen omfattar 141 domar med 216 dömda personer⁴⁴ och baseras på uppgifter ur tingsrättsdomarna (drygt 40 procent av domarna har överklagats till hovrätt). I bilaga 2 (tabell 5) redovisas den regionala fördelningen av domarna.

Extremt mansdominerat brott

Brottet hets mot folkgrupp är extremt mansdominerat. Inte mindre än 98 procent av de dömda personerna är män.⁴⁵ Det är i princip bara bland sexualbrotten som man finner lägre kvinnoandelar bland gärningsmännen. Det finns flera förklaringar till den låga andelen kvinnor. En är att den rasideologiska undergroundrörelsen, som genererar en hel del av dessa brott både vad gäller aktivister och sympatisörer, fortfarande är starkt mansdominerad. Antalet kvinnor i dessa sammanhang har dock, trots att nivån fortfarande är låg, ökat markant under de senaste tio åren. Mestadels är det också män som är distributörer av material, utgivare av tidningar och tidskrifter samt ansvariga för webbplatser och så vidare.

Ett ungdomsbrott

Nära hälften av de dömda personerna (49 procent) var under 20 år när de begick brottet (se tabell 6 i bilaga 2), medelåldern (median) är alltså 20 år. Förutom att hets mot folkgrupp är ett extremt mansdominerat brott, kan det också – åtminstone vad avser 1990-talet – betecknas som ett ungdomsbrott. Detta hänger till viss del samman med att det oftast är yngre personer som deltar i konserter och demonstrationer eller som heilar och bär symboler offentligt, det vill säga uppvisar beteenden som har förutsättningar att fällas i domstol.

Tendensen under 1990-talet var också att medelåldern, vid denna typ av brottslighet, successivt sjönk. Jämförs exempelvis första delen av 1990-talet med den andra, sjönk medelåldern (median) från 21 till 19 år. (Statistiken över skäligen misstänkta personer visar samma tendens till sjunkande medelålder.)

⁴⁴ Ett tiotal personer har dömts flera gånger, vilket innebär att det faktiska antalet individer som dömts uppgår till 203. De flesta redovisningar är baserade på de 216 dömda, dock inte redovisningarna av personernas totala brottsbelastning som baseras på de 203 individerna. Ett fåtal redovisningar är gjorda på domsnivå.

⁴⁵ Av de fem kvinnor som dömts har domarna för tre av dem samband med ett och samma tillfälle, konserten i Brottbý år 1998.

Under 1990-talet förvandlades hets mot folkgrupp till ett ungdomsbrott. De som dömdes under 1970- och 1980-talet var huvudsakligen personer över 30 år.⁴⁶ Detta hänger samman med en rad olika faktorer, främst beroende på att de brott som går till domstol har ändrat karaktär. Under 1970- och 1980-talet var de fall som gick till domstol övervägande tryckfrihetsmål och de åtalade var ansvariga utgivare för olika tidningar och tidskrifter. Under 1990-talet handlade det vanligtvis om andra typer av brott, som till exempel att bära symboler på kläder – vilket är ett mer ungdomsbetonat beteende. Under 1990-talet ökade dessutom antalet individer i såväl aktivist- som sympatisörleden, framför allt de i yngre åldrarna. Antalet demonstrationer och vit maktkonserter ökade också markant och de som deltog i dessa var huvudsakligen yngre personer.

Brott i organiserade sammanhang ökar

Cirka en fjärdedel av brotten begicks i ett organiserat sammanhang, det vill säga i samband med demonstrationer, konserter eller möten, se tabell 1. Drygt hälften av brotten begicks i icke organiserade sammanhang (det vill säga ute på stan eller på krogen). Kategorin ”Övrigt” utgörs av brott som exempelvis begåtts i lägenheter, utanför hyreshus, på skolgårdar m.m.

Tabell 1. Sammanhang som brotten begicks i (individerna som enhet). (Internt bortfall 2%)

Sammanhang	Antal	Procent
Demonstration	26	12
Konsert	28	13
Möte	2	1
Ute på stan	97	46
Krog	15	7
Övrigt	44	21
Totalt	212	100

Den stora kategorin ”Ute på stan” omfattar närmare hälften av de lagförda. Av dessa begick 16 procent brottet i en park. De flesta inom denna kategori dömdes för korsbränning. Korsbränning förekom också vid flyktingförläggningar. Det är alltså inte frågan om var som helst ”ute på stan”, utan brottet begicks i anknytning till ett mål (en flyktingförläggning) eller en planerad aktivitet (korsbränning). Några personer begick brottet när de var på väg till en konsert. För en stor del av brotten är dock ”ute på stan” den beskrivning

⁴⁶ Uppgifter från domar som finns tillgängliga för perioden.

som passar bäst. Delvis handlar alltså denna brottslighet om brott som begicks i samband med en planerad eller organiserad aktivitet med rasistiska motiv.

Andelen personer som begick brotten i ett organiserat sammanhang (det vill säga i samband med demonstrationer, konserter eller möten) ökade kraftigt under 1990-talet. Från 6 procent under åren 1989-1994 till 30 procent under åren 1995-1999, se tabell 7 i bilaga 2.

Ökningen är avsevärd, även om majoriteten av personerna fortfarande begick brotten i ett sammanhang som kan betecknas som icke organiserat. En orsak till ökningen är att antalet konserter och demonstrationer rent faktiskt har ökat sedan år 1995. En annan orsak är att polisen under senare hälften av 1990-talet i större utsträckning ingrep mot deltagare i demonstrationer och konserter. Tidigare hörde det till undantagen att polisen ingrep mot till exempel nazisthälsningar och skanderanden av rasistiska slagord även i sådana sammanhang. Och om polisen ingrep, lagfördes det i många fall inte som hets mot folkgrupp utan som ofredande eller störande av allmän ordning.

Det framgår inte alltid av domarna vilken tid på dygnet som brotten begicks, men i de fall uppgifter finns, begick cirka tre fjärdedelar av personerna brotten på kvällen eller natten (kl. 18-06). I de fall uppgifter finns om personerna varit alkoholpåverkade eller inte då brotten begicks, framgår att två tredjedelar var påverkade av alkohol medan en tredjedel inte var det. Bortfallet är dock drygt 40 procent när det gäller dessa uppgifter. Majoriteten av dem som var alkoholpåverkade begick brotten i ett icke organiserat sammanhang. Ett drygt 20-tal av dem som var alkoholpåverkade begick dock brotten i samband med en demonstration eller konsert.

Vanligare med många tilltalade i varje mål

I nästan tre fjärdedelar av alla domar är det en person som är tilltalad i varje mål. Mål med många personer (fem eller fler) tilltalade samtidigt är ovanligt, det förekommer endast i 4 procent av målen. Det har skett en förändring mellan första och andra delen av 1990-talet. Mål med fem eller fler tilltalade förekom överhuvudtaget inte under den första perioden. Det har till stor del att göra med att polisen under den första perioden gjorde få massingripanden – som resulterade i anmälningar om hets mot folkgrupp – vid exempelvis demonstrationer. Massingripanden där personer grips misstänkta för hets mot folkgrupp kom först efter den tidigare berörda HD-domen om bärande av symboler.

Inte ovanligt att andra brott begås samtidigt

En dryg fjärdedel av de dömda personerna begick andra brott i samband med brottet hets mot folkgrupp. Drygt 60 procent av dessa var vålds- eller hot-

brott.⁴⁷ Det kunde till exempel vara att samtidigt som de hotade eller misshandlade någon, uttalade de sig också kränkande eller nedsättande, eller att de i brev såväl hotade enskilda som uttalade sig kränkande om någon folkgrupp.

De parallellbrott som begicks oftast redovisas i tabell 2 efter förekomst,⁴⁸ det vill säga i hur stor andel av fallen respektive parallellbrott förekom. Detta ger en rangordning av vilka brott som oftast begicks i samband med hets mot folkgrupp.⁴⁹ De brott som oftast begicks i samband med brottet hets mot folkgrupp var misshandel, olaga hot, skadegörelse/åverkan och våld eller hot mot tjänsteman.⁵⁰ I kategorin ”Övriga brott” återfinns bland annat olaga intrång och brott mot vapenlagen. Över en tredjedel av dem som begick andra brott i samband med hets mot folkgrupp dömdes för misshandel.

Tabell 2. *Brott som begicks i samband med hets mot folkgrupp, efter förekomst.*

Andra brott som begicks i samband med hets mot folkgrupp	Antal personer	Procent
Misshandel	19	34
Olaga hot	15	27
Skadegörelse/åverkan	13	23
Våld/hot mot tjänsteman	11	20
Våldsamt motstånd	7	13
Ofredande	7	13
Brott mot kniv-/vapenlagen	7	13
Våldsamt upplopp	3	5
Förberedelse grov mordbrand	3	5
Övriga brott	12	21

Polisen anmäler flest brott

Mer än hälften (53 procent) av de dömda anmäldes av polisen och cirka 14 procent av en eller flera (privat-)personer. För övrigt finns inga generella grupperingar av anmälare. Skolor står endast bakom anmälningar av två av de dömda personerna.⁵¹ I ett par fall anmälde ombudsmannen mot etnisk diskriminering brotten. I ytterligare ett par fall var det väktare. Att en så stor andel av anmälningarna kommer från polisen hänger dels samman med polisens ökade insatser mot den här typen av brottslighet, dels med att en del av

⁴⁷ Det vill säga misshandel, olaga hot, våld/hot mot tjänsteman och försök till dråp (en person).

⁴⁸ Fler än ett sidobrott förekommer ibland. Eftersom redovisningen görs efter förekomst, summerar inte kolumnerna med andelar till 100 procent.

⁴⁹ Det vill säga i de fall då det leder till fällande domar.

⁵⁰ I denna kategori inbegrips också förgripelse mot tjänsteman, vilket en (1) person dömdes för.

⁵¹ Varav den ena personen anmäls av en skola tillsammans med polis och en privatperson.

anmälningarna härrör från större ingripanden i samband med demonstrationer och konserter.

”Sieg heil” eller nazisthälsning vanligaste handlingen

Den vanligaste handlingen som individer fälldes för under 1990-talet var att de ropade ”sieg heil” eller gjorde nazisthälsning⁵² (se tabell 3). I uppemot hälften av fallen (46 procent) var det ett sådant beteende som bestraffades, vanligtvis enskilt (31 procent) men ibland i kombination med andra beteenden (15 procent). Det var också vanligt att personen i fråga bar ett märke, en jacka, tröja eller armbindel med en viss typ av symbol på. I 17 procent av fallen var det ett enskilt brott, i 18 procent var det i kombination med något annat. Av samma storleksordning antalsmässigt är de fall där gärningsmannen ropade skälls- eller slagord (16 procent som enskild handling och 18 procent i kombination med annat). Så kallad korsbränning förekom i 11 procent av fallen totalt, i 9 procent var det korsbränning som enskild handling.

Tabell 3. Antal och andel personer som fälldes för heilande, symboler, skälls- eller slagord och korsbränning.

Fällda symboler m.m.	Dömda personer	
	Antal	Procent
Heilande	67	31
Symbol (-er)	37	17
Skälls- eller slagord	35	16
Symbol och skälls- eller slagord	22	10
Korsbränning	19	9
Heilande och skälls- eller slagord	15	7
Symbol och heilande	12	6
Andra kombinationer	7	3
Totalt	214	100

Orsaken till att heilande döms som hets mot folkgrupp är att handlingen anses symbolisera nazism och därmed rasism och antisemitism. När det gäller bärande av en symbol (på ett märke, en jacka etc.) bedöms detta som brottsligt i vissa fall på grund av att symbolen i sig kan anses betecknas som just hets mot folkgrupp, i andra fall på grund av sammanhanget den bärs i. Däremot finns inga domar mot dem som säljer samma symboler. Flertalet sådana fall som polisanmäls har avskrivits på ett tidigt stadium.

⁵² Benämns heilande i fortsättningen oavsett om personen i fråga enbart hälsat eller ropat eller gjort bådadera.

Korsbränning kan också ses som en symbolisk handling, en handling associerad med Ku Klux Klan och som indirekt riktar sig mot vissa grupper i samhället. När det gäller kategorin skälls- eller slagord inklusive skriven eller sjungen text i någon form, innefattas såväl flygblad och artiklar, som plakat och skrikna slagord.

I materialet finns inga domar som rör kränkande uttalanden om, eller texter riktade mot, etniska svenskar. Det saknas inte sådana anmälningar, men de har avskrivits av olika skäl. Inom ramen för den här undersökningen har det inte varit möjligt att undersöka dessa brottsanmälningar och skälen till att de avskrivits. Avsaknaden av domar innebär inte att det finns något lagstiftningsmässigt hinder för att åtala och döma kränkande texter eller andra uttalanden mot svenskar.

Med avseende på vilka handlingar som de inblandade personerna har fällts för, skedde relativt stora förändringar mellan första och andra hälften av 1990-talet. Som framgår av tabell 4 dömdes inte någon för att enbart ha heilat eller burit en symbol (eller flera) under den första perioden. Däremot var det ganska vanligt under den andra perioden (37 respektive 20 procent av fallen). Skälet till denna stora förändring är att dessa beteenden tidigare, i de fall de beivrades, bedömdes som förargelseväckande beteende eller ofredande. Främsta orsaken till denna förändring i rättspraxis är med största sannolikhet dels den HD-dom som tidigare nämnts från år 1996 om symboler, dels det tidigare nämnda Brottbifallet år 1998 om heilande. Dessutom ökade antagligen sannolikheten för att dessa handlingar skulle upptäckas (framför allt av polisen), på grund av den ökade uppmärksamheten på dessa brott. Tidigare ingrep polisen sällan mot heilande, sannolikt för att det var osäkert om det kunde bedömas som brottsligt. Det är dock inte uteslutet att det även skedde en faktisk ökning av dessa företeelser.

Både i antal och andel minskade korsbränningarna påtagligt bland domarna för hets mot folkgrupp mellan den första och den andra delen av 1990-talet. Det har att göra med att under 1980-talet och första hälften av 1990-talet var det förhållandevis vanligt att lokala gäng brände kors till exempel i protest mot flyktingförläggningar. Under 1990-talet minskade korsbränningarna som manifestation och protestaktion till förmån för demonstrationer och konserter. Detta hänger sannolikt samman med att den rasideologiska rörelsen blev allt mer disciplinerad under 1990-talet. De mer eller mindre spontana aktionerna av lokala gäng – till exempel i form av korsbränningar inspirerade av Ku Klux Klan – försvann och ersattes av planerade och disciplinerade aktioner. Med stor säkerhet skedde alltså en faktisk minskning av så kallade korsbränningar i Sverige.

Tabell 4. Antal och andel personer som fälldes för heilande, symboler, skälls- eller slagord och korsbränning, åren 1990-1994 och 1996-1999.

Fällda symboler m.m.	Årtal för domen			
	1990-1994		1996-1999	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Heilande	0	0	67	37
Symbol (-er)	0	0	37	20
Skälls- eller slagord	12	36	23	13
Symbol och skälls- eller slagord	4	12	18	10
Korsbränning	12	36	7	4
Heilande och skälls- eller slagord	3	9	12	7
Symbol och heilande	0	0	12	7
Andra kombinationer	2	6	5	3
Totalt	33	100	181	100

Även andelen personer som dömdes för att ha använt skälls- eller slagord (eller för ord i skrift) minskade, från över hälften (58 procent) till mindre än en tredjedel (31 procent). Sett i antal blir bilden något annorlunda, men förändringen ska ses mot bakgrund av att uppmärksamheten och därmed också benägenheten att anmäla och lagföra för hets mot folkgrupp ökade påtagligt mellan perioderna. Andelarna är därför ett bättre mått på förändringar. När det gäller denna minskning hänger den delvis samman med en förändrad strategi hos aktivisterna. Manifestationer av olika slag hålls numera som regel disciplinerat och tyst och utan att man exempelvis ropar slagord.

Hakkors vanligaste symbolen

Att bära symboler är alltså ett av de vanligaste skälen till att man döms för hets mot folkgrupp. De flesta fällande domar rör hakkors (46 personer).⁵³ Andra symboler är SS-symboler, keltiskt kors, vargkrok och örn. Före år 1995 var det ovanligt med domar som avsåg bärande av symboler, de sistnämnda förekom inte alls i domar dessförinnan (se tabell 8 i bilaga 2).

När det gäller symboler som kelterkors, runor och liknande är det inte symbolerna i sig själva som är rasistiska eller antisemitiska. De används i många andra sammanhang utan att det på något sätt är frågan om hets mot folkgrupp. När symbolerna fällts i domstol, är det ofta det sammanhang de använts i som varit avgörande. Den dömde kan till exempel ha deltagit i en demonstration eller i en vit maktkonsert. I andra fall har det faktum att gärningsmannen i förhören sagt sig vara rasideolog, antisemit eller nationalsocialist varit avgörande. Det finns dock givetvis fall där domstolen inte gjort

⁵³ De flesta i samband med att de antingen hade burit även andra symboler eller i kombination med att de hade heilat. 13 personer dömdes "enbart" för att de bar hakkors.

sådana överväganden. I mycket få fall framgår det av domarna att några symboler frikännts.

Vad som fällt i olika sammanhang

En del av polisens strategi mot rasideologiska grupperingar har varit att slå till mot individer som deltar i demonstrationer, konserter eller liknande och som bär symboler, heilar etc. Det finns vissa skillnader mellan de organiserade och de icke organiserade sammanhangen beträffande vad man till slut fälldes för. I organiserade sammanhang var det framför allt heilande som fälldes (drygt 80 procent), medan personerna i de icke organiserade sammanhangen till största delen (40 procent) fälldes för att ha burit symbol (en eller flera) och en nästan lika stor andel för att ha heilat. I kategorin ”Går inte att avgöra” var det främst skälls- eller slagord som fälldes, se tabell 9 i bilaga 2.

Det faktum att förhållandevis få symboler dömdes i organiserade sammanhang har flera förklaringar. En är att olika vit maktgrupperingar efter Brottsbydomen utfärdade noggranna instruktioner till deltagare i konserter och demonstrationer om vilka symboler, slagord, gester eller liknande som fälltis tidigare (se tabell 10 i bilaga 2). En annan är de svårigheter som stundtals uppstår för polisen att i efterhand, till exempel från videoupptagningar, identifiera vem eller vilka som heilat, skrikit slagord eller burit symboler. För bärande av symboler och heilande i andra, icke organiserade sammanhang, ökade dock antalet lagförda personer under senare år.

Skilda motiv till brotten

En viktig fråga, särskilt om man ska utarbeta strategier mot denna typ av brottslighet, är vilket motiv de inblandade personerna har för sitt handlande. I 13 procent av fallen fanns invandrarfientlighet eller rasism som uttalat motiv.⁵⁴ Det fanns också en grupp på 4 procent där ett missnöje med flykting- och invandringspolitiken finns med i motivbilden. Kritik mot flykting- och invandringspolitiken generellt sett är givetvis inte straffbart. I tabell 5 redovisas motiven efter förekomst, det vill säga för hur stor andel av personerna det ena eller det andra motivet framkom.⁵⁵ Sju procent av de dömda hävdade själva att de var nationalsocialister.⁵⁶

⁵⁴ I denna grupp ingår 1 procent där det framgår att judar är den folkgrupp man är fientligt inställd mot.

⁵⁵ Eftersom en person kan ha flera motiv och därför ingå i flera kategorier, går det inte att summera till 100 procent.

⁵⁶ Eller till exempel att de vill hylla Hitler.

Tabell 5. Motiv till brotten.

Motiv	Antal	Procent
Invandrarfientlighet, rasism	27	13
Uttryck för yttrandefrihet ⁵⁷	16	7
Är nazist/vill hylla Hitler	15	7
Var berusad	14	6
Gruppträck/vara tuff inför kompisar	13	6
Mot flykting- och invandringspolitik	8	4
Protest mot politiker ⁵⁸	8	4
Provokation ⁵⁹	6	3
Hör till att lyssna på musiken	4	2
Övriga motiv	35	16
Motiv framkommer inte	86	40

En del av de dömda uppgav helt andra motiv än ideologiska. Sex procent uppgav att motivet (eller kanske snarare anledningen) var att de varit berusade. En lika stor andel uppgav att de givit efter för gruppträck eller att de ville imponera på kamrater. Detta är dock antagligen något som kan finnas med i motivbilden för fler personer utan att det framgår av domen. Det finns således en stor bredd när det gäller motiven till brotten. Majoriteten av de dömda uppgav dock i någon mån ideologiska motiv.

För 40 procent av personerna fanns inget uttalat motiv angivet i själva domen. Om en något mer subjektiv tolkning görs än vad som gjorts i kategoriseringen ovan, framskymtar dock vissa motivbilder eller bakgrunder till brotten även bland dessa personer. Dessa motiv kan delas in i liknande kategorier som ovan. De två mest framträdande tycks dels vara en vilja att göra som andra, det vill säga ett uttryck för gruppträck, dels en grupp som heilat i samband med att de lyssnat på vit maktmusik och som uppgav att heilande hörde ihop med att lyssna på musiken.

När det gäller den ”striktare” kategoriseringen har en fördelning av motivbilden gjorts på de två tidsperioderna. Eftersom det var relativt få (34 personer) som begick brotten under den första perioden (1989-1994) blir kategorierna mycket små i vissa fall. Vissa tydliga förändringar av hur brotten motiveras finns dock. Under den första delen av 1990-talet var det till exempel inte någon av de dömda som uttryckligen sade sig vara nationalsocialist eller som motiverade brottet med att de gav uttryck för sin lagstadgade rätt till yttrandefrihet. 17 procent hävdade däremot detta under den senare perioden (1995-1999). Däremot var det avsevärt större andelar som antingen

⁵⁷ Inklusivt en sångtext.

⁵⁸ Inklusivt missnöje med att inte ha fått en lokal av kommunen.

⁵⁹ Framför allt mot poliser.

stod för invandrarfientlighet eller motsatte sig flykting- och invandringspolitik under den första perioden (hela 39 procent), jämfört med under den andra (13 procent).

Det tycks således ha skett en förändring från en mer allmän protest mot flykting- och invandringspolitiken till mer tydliga ideologiska motiv. Under den första hälften av 1990-talet var flykting- och invandringspolitiken den stora frågan och protestaktioner av olika slag – flygbladsutdelningar, namninsamlingar och klotter – riktade mot till exempel lokala flyktingförläggningar, genomfördes på olika håll i landet. Övervägande delen av dessa aktioner var givetvis helt lagliga, det var övertrampen som beivrades. Det fanns också en både uttalad och outtalad strategi bland såväl aktivister som organiserade sympatisörer, att förneka att de var rasister, nationalsocialister eller antisemiter, vilket också påverkar bilden. Under den senare hälften av 1990-talet övergavs denna strategi successivt och aktivister och organiserade sympatisörer förnekade i allt mindre grad sina åsikter. Många hänvisar också, vilket tidigare framgått, till yttrandefriheten. En faktor, som också i viss mån kan påverka den bild som domarna ger, är förändringen av vad som fällts, exempelvis ökningen av fällt heilande. Ändå torde förändringen i motivbilden spegla en faktisk förskjutning när det gäller motivbilden. Att så skett bekräftas även av annat material.⁶⁰

En förändring av annat slag är att ingen person fanns i kategorin ”Var berusad” under den första perioden jämfört med 8 procent under den andra. I mycket få fall framkom om personerna tillhörde någon grupp, organisation eller dylikt. Åtta procent var skinheads och fyra procent tillhörde NSF.

Ovanligt att brotten riktas mot någon specifik grupp

Det var relativt ovanligt att brottet riktades mot någon specifik grupp. I tre fjärdedelar av domarna avsågs ingen specifik folkgrupp. Ofta är detta uttryckt i domen i termer av att (den dömda) personen ”uttryckt missaktning för andra folkgrupper än främst den nordiska” (till exempel genom att bära en nazistsymbol). Däremot rörde det sig i fem procent av fallen om antisemitism. Antisemitism finns dock även med i en stor del av de övriga fallen, eftersom även den judiska folkgruppen finns med bland de folkgrupper som avses i citatet ovan. Motiveringen används företrädesvis när det gäller symboler.

⁶⁰ En genomgång av rasideologiska och nationalsocialistiska tidningar från senare hälften av 1990-talet och de artiklar som berör hets mot folkgrupp, visar att aktivisterna i allt högre grad talar om att de via dessa domar berövats sin yttrandefrihet.

Vanligaste påföljden böter, men fängelsedomarna ökar kraftigt

Hets mot folkgrupp är ett brott med relativt lågt straffvärde, maxstraffet är två års fängelse. Det innebär att det från straffvärdesynpunkt ligger i nivå med misshandel (ej grov), stöld (ej grov) och grovt rattfylleri. Det ligger dock, som tidigare nämnts, ett betänkande med förslag om att införa en grov form av brottet där maxstraffet skulle vara fyra års fängelse.

Vilka påföljder har utdömts för hets mot folkgrupp under 1990-talet? Redovisningen omfattar de 115 personer som dömts enbart för hets mot folkgrupp, det vill säga drygt hälften av de dömda personerna. Den vanligaste påföljden var böter, 70 procent, medan fängelse utdömdes i 28 procent av fallen, se tabell 6.

Jämförs de två tidsperioderna 1990-1994 och 1996-1999 framgår att andelen personer som dömdes till fängelse ökade kraftigt. Under den första tidsperioden dömdes endast en (1) person till fängelse (vilket motsvarar 4 procent av de personer som dömdes under den perioden), jämfört med drygt en tredjedel som dömdes till fängelse under den senare perioden. Det skedde således en avsevärd skärpning av de reella straffen för hets mot folkgrupp. Domarna i det tidigare nämnda Brottbefallet har med största sannolikhet haft en avgörande betydelse för denna förändrade praxis.

Tabell 6. Påföljder för hets mot folkgrupp, åren 1990-1994 och 1996-1999 samt totalt.

Påföljd	1990-1994		Årtal för domen 1996-1999		Totalt	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Böter	22	96	58	63	80	70
Fängelse	1	4	31	34	32	28
Övriga påföljder	0	0	3	3	3	3
Totalt	23	100	92	100	115	100

Kategorin "Övriga påföljder" omfattar endast tre personer. Två av dessa dömdes till överlämnande till vård inom socialtjänsten, vilket är en påföljd som är avsedd för personer under 18 år. Dessa två personer motsvarar 9 procent av de dömda inom den aktuella åldersgruppen (15-17 år).

Det finns skillnader mellan länen vad gäller andelen utdömda fängelsestraff. Skillnaderna kan till stor del förklaras av att brott som begicks i organiserade sammanhang i högre utsträckning gav fängelse och att dessa typer av brott varierade mellan olika län. Totalt sett dömdes nära hälften (49 procent) av de personer som begick brottet i ett organiserat sammanhang till fängelse för hets mot folkgrupp, jämfört med knappt 5 procent av dem som

begick brottet i ett icke organiserat sammanhang.⁶¹ Detta tyder i hög grad på att domstolarna har en strängare inställning till brott som begås i organiserade sammanhang.

De dömda är tungt kriminellt belastade

Våld och hot dominerar

Det finns ett stort inslag av gravt kriminellt belastade personer bland dem som dömdes för hets mot folkgrupp.⁶² Jämför man dessa personer med brottsbelastade personer i befolkningen i sin helhet framkommer stora skillnader,⁶³ se tabell 7. Vanligast är att personer som lagförs för brott aldrig mer återkommer till rättsväsendet – det gäller för närmare två tredjedelar. För personer som dömts för hets mot folkgrupp är förhållandena helt annorlunda. Det är relativt sällsynt (18 procent) att man bara lagförts för brott en gång. Hela 40 procent har en grav kriminell karriär med fem lagföringar eller fler bakom sig. Av lagförda individer generellt har endast 6 procent en sådan bakgrund.

Tabell 7. De dömda personernas brottsbelastning och brottsbelastningen bland lagförda i befolkningen.

Antal lagföringar	Personer dömda för hets mot folkgrupp		Andel av lagförda personer i befolkningen Procent
	Antal	Procent	
1 lagföring	36	18	68
2-4 lagföringar	85	42	26
5 eller fler lagföringar	82	40	6
Totalt	203	100	100

Nära hälften av dem som dömdes för hets mot folkgrupp (47 procent) har även lagförts för misshandel. En tiondel har lagförts för misshandel så många gånger som fyra eller fler. Det handlar om extremt höga andelar i detta avseende. För övrigt är 30 procent lagförda för olaga hot och över 40

⁶¹ Skillnaden i andelen personer som dömdes till fängelse är fortfarande stor då brott begångna i icke organiserade sammanhang slås samman med kategorin "Går inte att avgöra". I detta fall uppgår andelen personer som dömdes till fängelse till cirka 9 procent.

⁶² Som nämndes inledningsvis är den kriminella belastningen baserad på det faktiska antalet individer som dömdes för hets mot folkgrupp, vilket innebär att de som dömts flera gånger endast räknas en gång (uppgifter från den senaste domen).

⁶³ Resultaten avseende befolkningen härrör från en undersökning av brottsligheten i vissa årskullar (Strategiska brott. BRÅ-rapport 2000:3). Jämförelsen har gjorts med årskullen som är född år 1970.

procent för skadegörelse.⁶⁴ Våld eller hot mot tjänsteman förekommer i brottsbilden hos 18 procent av personerna. 13 procent av de dömda har lagförts för hets mot folkgrupp mer än en gång. I studien ingår ett drygt tiotal personer som dömts för hets mot folkgrupp flera gånger. Ett par av dessa har dömts för hets mot folkgrupp i såväl brottmål som tryckfrihetsmål. För de flesta av dem som dömts mer än en gång för hets mot folkgrupp, ligger någon typ av invandrarfientliga eller ideologiska motiv bakom brottet.⁶⁵

Det är på basis av det undersökta materialet inte möjligt att säga hur stor del av den övriga brottsligheten som är relaterad till de dömdas åsikter eller aktivism inom olika delar av vit maktvärlden. Det är dock sannolikt att en studie av de aktuella domarna skulle visa att en del av den brottslighet de i övrigt är lagförda för till exempel är hot och våld riktat mot politiska motståndare, minoriteter, homosexuella, politiker och andra företrädare för det etablerade samhället. Motsvarande gäller skadegörelse – här återfinns sannolikt en del skadegörelse riktad mot till exempel föreningslokaler.

Debutåldern för brott sjunker

Sett till personernas brottsdebut, det vill säga vilket eller vilka brott de lagfördes för den första gången, kan två huvudgrupper urskiljas. Dels de som lagfördes för hets mot folkgrupp – vilka utgör en dryg tredjedel av individerna i materialet – dels de två tredjedelar som lagfördes för andra brott. Den första kategorin kan delas in i två undergrupper: en som lagfördes enbart för hets mot folkgrupp (cirka två tredjedelar) och en som även lagfördes för andra brott vid debuten (en tredjedel).

För övrigt är de vanligaste debutbrotten stöld (vilket var debutbrottet för 18 procent), skadegörelse/åverkan (ingick bland debutbrotten för 14 procent) samt misshandel och olovlig körning (vardera brottet ingick bland debutbrotten för 13 procent av personerna).⁶⁶

Debutåldern för dem som dömdes för hets mot folkgrupp sjönk under 1990-talet. De personer som dömdes under perioden 1990-1994 var i genomsnitt 21,7 år då de lagfördes första gången, jämfört med 18,8 år för dem som dömdes under perioden 1996-1999. Medelåldern är lägre bland dem som debuterade med andra brott än hets mot folkgrupp (tabell 11 i bilaga 2).

Det finns också andra skillnader mellan de olika grupperna debutanter. En skillnad är att de som enbart debuterade med hets mot folkgrupp inte är lika tungt kriminellt belastade som de övriga, se tabell 8. Till viss del kan det hänga samman med att de debuterade vid en genomsnittligt högre ålder.

⁶⁴ Inklusivt åverkan.

⁶⁵ Totalt sett har en fjärdedel av de dömda personerna *anmälts* för hets mot folkgrupp mer än en gång.

⁶⁶ Vid en jämförelse med den första lagföringen bland personer födda år 1960 framgår att misshandel och skadegörelse inte hörde till de vanligaste brotten. De fyra vanligaste brotten i den första lagföringen (avser huvudbrott) var övriga trafikbrott (inte rattfylleri och till exempel fortkörning), stöld, snatteri och rattfylleri (Strategiska brott. BRÅ-rapport 2000:3).

Över hälften av dem som debuterade med enbart hets mot folkgrupp har lagförts vid ett (1) tillfälle, jämfört med 38 procent av dem som debuterade med hets mot folkgrupp och andra brott. I gruppen som inte debuterade med hets mot folkgrupp har samtliga personer lagförts minst två gånger och en så stor andel som 64 procent fem gånger eller fler.

Tabell 8. Kriminell belastning i olika debutantgrupper.

Kriminell belastning	Enbart hets mot folkgrupp		Hets mot folkgrupp och andra brott		Enbart andra brott	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
1 lagföring	26	54	10	38	0	0
2-4 lagföringar	22	46	13	50	51	36
5 eller fler lagföringar	0	0	3	12	91	64
Totalt	48	100	26	100	142	100

En annan skillnad är att den grupp personer som debuterade med enbart hets mot folkgrupp, i större utsträckning begick brottet i ett organiserat sammanhang, se tabell 9.

Tabell 9. Sammanhang då brotten begicks för olika debutantgrupper.

Sammanhang	Enbart hets mot folkgrupp		Hets mot folkgrupp och andra brott		Enbart andra brott	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Organiserat	20	43	2	8	34	24
Icke organiserat	18	38	16	62	78	56
Går inte att avgöra	9	19	8	31	27	19
Totalt	47	100	26	100	139	100

Diskussion

Såväl anmälningar som fällande domar avseende hets mot folkgrupp ökade kraftigt under 1990-talet. Hets mot folkgrupp förvandlades från ett tämligen okänt brott, till ett av de mest omdiskuterade brotten i den offentliga debatten. Brottet förvandlades också under de senaste tio åren från ett tryckfrihetsbrott, med få rättegångar och än färre fällande domar, till ett brott där majoriteten fälldes för att de burit olika symboler med anknytning till antisemitiska och rasideologiska föreställningar, eller som hade ropat "sieg heil" eller gjort hitlerhälsning på offentlig plats. En övervägande majoritet av dem som fälldes var yngre män.

Det ökande antalet anmälningar och domar avspeglar dels en faktiskt ökning av rasistiskt och antisemitiskt material samt ökade aktiviteter från rasideologiska grupperingar, dels en hårdare inställning från samhällets sida, som resulterat i ökade polisiära insatser och fler anmälningar.

Fler anmälningar och fler fällande domar har inte lett till att den rasideologiska undergroundvärlden dragit sig tillbaka i någon nämnvärd utsträckning. Men fällda symboler medför att de försvinner från aktivisternas klädsel och fällandet av uttrycket "sieg heil" medför att vissa tidskrifter övergår till att använda ett kodspråk.

Om avsikten från samhällets sida är att, via en strategi med en allt hårdare attityd mot bärande av symboler som kan förknippas med antisemitism och annan rasism, få bort de synliga uttrycken för detta, så har strategin varit tämligen lyckad. Genomslaget i rättspraxis har inneburit att få individer i samband med offentliga demonstrationer eller utomhus numera bär symboler som någon gång fällts. Samma strategi gentemot symboler har också införts i skolan. I mitten av 1990-talet började skolor runt om i landet förbjuda eleverna att bära vissa typer av symboler. I dag torde det vara förbjudet på flertalet skolor i landet. Att individer i allt mindre utsträckning demonstrerar med hakkorsfanor eller bär symboler behöver dock inte betyda att de har ändrat åsikt. De strategier som använts från såväl rättsväsendet som skolan är rimliga ur ett samhällelligt perspektiv, men har också inneburit att vit maktvärlden ändrat strategi. Det är alltså svårt att veta om åtgärderna fått de primärt avsedda effekterna, det vill säga att minska nyrekryteringen till rasistiska och antisemitiska grupper eller att ändra de redan inblandades åsikter. Den hårdare attityden har också sannolikt inneburit en ökad radikaliseringsring av vissa delar av vit maktvärlden.

Ett brott som är svårt att hantera

Hets mot folkgrupp är ett brott som är svårt att hantera för rättsväsendet. Det krävs ofta gedigna kunskaper i den rasideologiska föreställningsvärlden för att avgöra om en symbol eller en text faller under begreppet hets mot folkgrupp eller ej. I många fall finns utrymme för alternativa tolkningar samt-

digt med en svår gränsdragningsproblematik. Genomgången av domar visar också på en diskrepans mellan hur fall som rör antisemitism behandlas kontra hur fall som rör annan typ av rasism behandlas, framför allt vad gäller tryckfrihetsmålen. I fall som rör antisemitism används mycket ofta expertvittnen, vilket inte är fallet när det gäller övrig rasism. När det gäller rasism generellt bedöms ofta materialet som helhet, men när det gäller antisemitism bedöms som regel varje enskilt yttrande för sig. Vad det beror på är svårt att säga med säkerhet, men mycket tyder på att rättsväsendet, liksom samhället i övrigt, har betydligt svårare att hantera antisemitism än annan rasism.

Det finns inga givna svar på hur samhället ska hantera rasism, antisemitism, homofobi och främlingsfientlighet eller för den delen andra former av extremism. En hård attityd från samhällets sida får som regel dubbla effekter; några avskräcks från att offentligt ge uttryck för sina åsikter – om man talar om hets mot folkgrupp – medan andra radikaliseras. Åter andra hoppas i realiteten på en kraftig och hård repression, vilket skulle kunna motivera en upptrappning.

Motivbilden

De åtalades motiv för att de begår brotten hänger ofta samman med rasistiska, antisemitiska eller främlingsfientliga åsikter. Ett annat motiv är grupptryck och en protest mot samhället. För vissa personer, som söker sig till dessa grupperingar eller befinner sig åtminstone i utkanten av dem (exempelvis som konsumenter av vit maktmusik), rör det sig antagligen om ett sökande efter identitet och gemenskap. Åsikterna – och attributen – kommer med ”på köpet”, och befästs i vissa fall efter en tid i gruppen.

Bland vissa aktivister och sympatisörer till vit maktvärlden har hets mot folkgrupp under de sista 20 åren blivit ett statusbrott. Det är det ultimata beviset på att de som enskilda individer eller som grupp ”förföljs av samhället” för ”sina åsikters skull”. Reaktionen är ofrånkomlig eftersom lagen trots allt markerar den gräns samhället dragit för vad som är acceptabelt och vad som inte är det, i det offentliga samtalet. Den status som brottet därmed ger i vissa kretsar, kombinerat med samhällets starka avståndstagande, gärningsmännens förhållandevis låga ålder och den omfattande medieuppmärksamhet som rättegångar om hets mot folkgrupp blir föremål för, förstärker sannolikt en kategori av gärningsmän i deras uppfattningar. Samtidigt torde det finnas en annan kategori som avskräcks när den ungdomliga entusiasmen eller protestbehovet konfronteras med rättsväsendet. I fallet hets mot folkgrupp måste också kränkta offergruppers upplevelser och deras rätt att inte kränkas offentligt vägas in i sammanhanget.

Bilagor

Bilaga 1. Tabellindex

Figur 1.	Antal anmälningar till polisen angående hets mot folkgrupp åren 1990-2000	21
Figur 2.	Antal anmälningar till Justitiekanslern angående hets mot folkgrupp, åren 1990-2000	23
Figur 3.	Lagförda personer totalt efter brottslagrum (domar, strafförelägganden och åtalsunderlåtelse), åren 1975-2000.....	25
Tabell 1.	Sammanhang som brotten begicks i	27
Tabell 2.	Brott som begicks i samband med hets mot folkgrupp, efter förekomst.....	29
Tabell 3.	Antal och andel personer som fälldes för heilande, symboler, skälls- eller slagord och korsbränning	30
Tabell 4.	Antal och andel personer som fälldes för heilande, symboler, skälls- eller slagord och korsbränning, åren 1990-1994 och 1996-1999.....	32
Tabell 5.	Motiv till brotten.	34
Tabell 6.	Påföljder för hets mot folkgrupp, åren 1990-1994 och 1996-1999 samt totalt.	36
Tabell 7.	De dömda personernas brottsbelastning samt brottsbelastningen bland lagförda i befolkningen	37
Tabell 8.	Kriminell belastning i olika debutantgrupper.....	39
Tabell 9.	Sammanhang då brotten begicks för olika debutantgrupper.....	39

Bilaga 2. Tabellbilaga

Tabell 1.	Antal anmälda brott, åren 1990-2000	44
Tabell 2.	Antal anmälda brott fördelat på län och i relation till folkmängden, åren 1996-2000	44
Tabell 3.	Lagförda personer efter huvudbrott och lagföringstyp, åren 1990-2000	45
Tabell 4.	Lagförda personer efter brottslagrum och lagföringstyp, åren 1990-2000	45
Tabell 5.	Dömda personer och domar fördelade på län	46
Tabell 6.	De dömda personernas åldersfördelning (ålder vid brottet)	46
Tabell 7.	Personer som begick brott i organiserade respektive icke organiserade sammanhang, åren 1989-1994 och 1995-1999	47
Tabell 8.	Fällda symboler och handlingar efter förekomst, åren 1990-1999	47
Tabell 9.	Personer som fälldes för heilande, symboler, skälls- eller slagord och korsbränning fördelat på olika sammanhang	47
Tabell 10.	Fällda symboler och heilande i organiserade sammanhang, efter förekomst, åren 1990-1999	48
Tabell 11.	Medelålder och medianålder för olika typer av debutanter	48

Tabell 1. Antal anmälda brott, åren 1990-2000.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Antal anmälda brott	44	70	136	137	140	146	281	347	586	573	865

Tabell 2. Antal anmälda brott fördelat på län och i relation till folkmängden, åren 1996-2000.

	1996 Antal anmälda brott	per 100 000 av medel- folk- mängden	1997 Antal anmälda brott	per 100 000 av medel- folk- mängden	1998 Antal anmälda brott	per 100 000 av medel- folk- mängden	1999 Antal anmälda brott	per 100 000 av medel- folk- mängden	2000 Antal anmälda brott	per 100 000 av medel- folk- mängden
Stockholm	70	4	54	3	126	7	102	6	140	8
Uppsala	29	10	11	4	13	4	3	1	16	5
Södermanland	16	6	11	4	22	9	10	4	19	7
Östergötland	12	3	35	8	34	8	31	8	35	9
Jönköping	2	1	7	2	17	5	18	5	15	5
Kronoberg	10	6	1	1	6	3	3	2	6	3
Kalmar	13	5	17	7	12	5	17	7	47	20
Gotland	3	5	5	9	8	14	19	33	7	12
Blekinge	6	4	10	7	13	9	17	11	32	21
Skåne ¹	-	-	36	4	85	8	105	9	152	13
<i>Kristianstad</i>	6	2	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Malmöhus</i>	19	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Halland	2	1	6	2	13	5	8	3	21	8
Västra Götaland ²	-	-	-	-	113	8	141	9	247	17
<i>Göteborg och Bohus län</i>	25	3	59	8	-	-	-	-	-	-
<i>Älvsborgs län</i>	23	5	13	3	-	-	-	-	-	-
<i>Skaraborgs län</i>	1	0	0	0	-	-	-	-	-	-
Värmland	7	2	14	5	13	5	19	7	20	7
Örebro	6	2	26	10	29	11	18	7	28	10
Västmanland	3	1	4	2	18	7	13	5	27	11
Dalarna	7	2	12	4	21	7	10	4	10	4
Gävleborg	7	2	5	2	6	2	7	2	12	4
Västernorrland	1	0	5	2	7	3	0	0	9	4
Jämtland	5	4	2	1	4	3	7	5	6	5
Västerbotten	6	2	9	3	12	5	18	7	12	5
Norrbottn	2	1	5	2	14	5	7	3	4	2
Totalt	281	3	347	4	586	7	573	6	865	10

¹ Från och med år 1997 har Kristianstad län och Malmöhus län slagits samman till Skåne län.

² Från och med år 1998 har Göteborg och Bohus län, Älvsborgs län och Skaraborgs län slagits samman till Västra Götaland.

Tabell 3. Lagförda personer efter huvudbrott och lagföringstyp, åren 1990-2000.

Typ av lagföring	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Domar	3	8	5	4	6	0	25	18	66	22	32
Åtalsunderlåtelse	0	0	0	0	0	0	2	1	3	1	1
Strafförelägganden	0	0	0	2	0	0	4	2	0	2	5
Totalt	3	8	5	6	6	0	31	21	69	25	38

Tabell 4. Lagförda personer efter brottslagrum och lagföringstyp, åren 1990-2000.

Typ av lagföring	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Domar	3	9	8	4	6	0	30	28	95	36	53
Åtalsunderlåtelse	0	0	0	0	0	0	2	1	3	1	1
Strafförelägganden	0	0	0	2	0	0	4	2	0	2	5
Totalt	3	9	8	6	6	0	36	31	98	39	59

Tabell 5. Dömda personer och domar fördelade på län.

Län	Dömda personer		Domar	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Stockholm	36	17	20	14
Uppsala	12	6	8	6
Södermanland	8	4	8	6
Östergötland	19	9	7	5
Jönköping	4	2	4	3
Kronoberg	2	1	1	1
Kalmar	8	4	7	5
Gotland	1	0	1	1
Blekinge	6	3	6	4
Skåne	16	7	12	9
Halland	2	1	2	1
Västra Götaland	42	19	29	21
Värmland	4	2	3	2
Örebro	3	1	2	1
Västmanland	16	7	7	5
Dalarna	11	5	9	6
Gävleborg	8	4	3	2
Västernorrland	7	3	4	3
Jämtland	4	2	2	1
Västerbotten	3	1	2	1
Norrbottn	4	2	4	3
Totalt	216	100	141	100

Tabell 6. De dömda personernas åldersfördelning (ålder vid brottet).

Ålder vid brottet	Antal	Procent	Kumulativ procent
15-16 år	20	9	9
17-19 år	85	39	49
20-24 år	66	31	79
25-29 år	20	9	88
30-39 år	13	6	94
40 år eller äldre	12	6	100
Totalt	216	100	

Tabell 7. Personer som begick brott i organiserade respektive icke organiserade sammanhang, åren 1989-1994 och 1995-1999.

Sammanhang som brottet begicks i	Årtal för brottet			
	1989-1994		1995-1999	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Organiserat sammanhang	2	6	54	30
Icke organiserat sammanhang	18	56	94	52
Går inte att avgöra	12	38	32	18
Totalt	32	100	180	100

Tabell 8. Fällda symboler och handlingar efter förekomst, åren 1990-1999.

	1990	1991	1992	1993	1994	1996	1997	1998	1999	Totalt
Heilande	0	3	0	0	0	14	8	53	19	99
Hakkors	0	0	0	1	0	13	13	13	6	46
KKK	0	4	0	0	1	0	1	0	2	8
Brinnande kors	0	4	5	2	3	6	0	3	0	23
SS-symbol	0	0	0	0	0	3	5	6	1	15
Keltiskt kors	0	0	0	0	0	3	4	2	2	11
Vargkrok	0	0	0	0	0	1	3	6	1	12
Örn	0	0	0	0	0	12	5	4	1	22

Tabell 9. Personer som fälldes för heilande, symboler, skälls- eller slagord och korsbränning fördelat på olika sammanhang.

Fällda symboler m.m.	Organiserat		Icke organiserat		Går inte att avgöra	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Heilande	34	62	24	21	9	20
Symbol (-er)	6	11	26	23	5	11
Skälls- eller slagord	3	5	10	9	20	45
Symbol och skälls- eller slagord	2	4	15	13	5	11
Korsbränning	0	0	18	16	0	0
Heilande och skälls- eller slagord	2	4	9	8	4	9
Symbol och heilande	8	15	4	4	0	0
Övriga kombinationer	0	0	6	5	1	2
Totalt	55	100	112	100	44	100

Tabell 10. Fällda symboler och heilande i organiserade sammanhang, efter förekomst, åren 1990-1999

	1991	1996	1997	1998	1999	Totalt
Heilande	0	6	2	32	4	44
Hakkors	0	6	4	0	0	10
KKK	2	0	0	0	0	2
SS-symbol	0	0	3	0	0	3
Keltiskt kors	0	0	1	0	0	1
Vargkrok	0	0	1	0	0	1
Örn	0	7	1	0	0	8
Annan symbol	0	7	2	0	0	9

Tabell 11. Medelålder och medianålder för olika typer av debutanter.

Debutbrott	Medelålder	Medianålder
Enbart hets mot folkgrupp	22,8	21,5
Hets mot folkgrupp och andra brott	20,6	17,0
Andra brott (inte hets mot folkgrupp)	17,8	17,0

English Summary

Authors: Helène Lööw and Lotta Nilsson

Published by:

National Council for Crime Prevention (BRÅ)

P.O.Box 1386

SE-111 93 Stockholm, Sweden

Internet: www.bra.se

Reference:

BRÅ-report 2001:7

ISSN 1100-6676, ISBN 91-38-31776-1

Available in Swedish from:

Fritzes kundservice

SE-106 47, Stockholm, Sweden

Among the provisions contained within the Swedish Penal Code, there is one that is of particular significance in relation to crimes of a racist or xenophobic nature (Penal Code, Chapter 16, Section 8). The law was introduced in 1948 and has existed in its current form since 1988. This law relates to the protection of groups, not of individuals.

During the period between the 1950s and the 1970s, very few such offences were reported and there were thus very few trials relating to the law against agitation against a national or ethnic group. This began to change during the 1980s, and there were a series of court cases against local radio stations based on legislation relating to the freedom of the press. During the first half of the 1990s, the Solicitor General began to show an interest in some of the material published by the increasingly visible ideologically racist underground culture. A number of leading activists and others responsible for the publication of these journals were prosecuted one after another. During the 1990s, there was a dramatic increase in the number of reported offences recorded by the police as agitation against a national or ethnic group. The number of cases reported to the Solicitor General also increased substantially, as did the number of persons convicted of the offence.

During the period 1992-1995, the number of offences reported to the police lay at approximately 100 per year. Since 1995, the trend has been characterised by a rather explosive increase, culminating in 865 offences being reported during the year 2000. It is nonetheless relatively uncommon that incidents of agitation against a national or ethnic group reported to the police are then tied to a specific suspect. During the latter part of the 1990s, only nine per cent of reported offences led to either prosecution, or to fines

or a caution issued by the public prosecutor. The number of persons convicted increased from an average of six persons per year during the first half of the 1990s, to approximately 40 persons per year during the second half. A number of the court adjudications passed during the 1990s have had a decisive impact on the way the law has since been applied.

Young men dominate

The crime is very much dominated by men. Fully 98 per cent of those convicted are males. In addition, looking at the age of those who are convicted, the offence is very much a youth crime – almost half of those convicted during the 1990s were under 20 years of age at the time the offence was committed. Approximately one quarter of the offences were committed in the framework of an organised context, i.e. in connection with demonstrations, concerts or meetings. The proportion of offences committed in such contexts increased during the 1990s. Approximately one quarter of the persons convicted were also convicted of other offences that had been committed at the same time as the agitation offence.

The most common action leading to a conviction for agitation against a national or ethnic group during the 1990s involved chants of "sieg heil" or Nazi salutes. In almost half of the cases (46%) the conviction related to actions of this kind. Bearing certain symbols or badges was also a common reason for being convicted, primarily during the latter part of the 1990s.

In three quarters of the convictions, the offence was not related to a specific ethnic group. The court adjudication often stated that the (convicted) person had "expressed contempt for non Nordic ethnic groups." Just over half of those receiving convictions were convicted for agitation against a national or ethnic group alone. The most common sanction for these individuals was a fine (70 per cent) whilst 28 per cent of the cases resulted in a prison sentence. The proportion of persons sentenced to prison increased during the 1990s.

Many previous convictions

Among those convicted of agitation against a national or ethnic group, there is a large group with a history of serious criminal conduct. These individuals have primarily been convicted of violent offences and threatening behaviour. By comparison with persons with a prior criminal record in the general population, the criminal records of those convicted of agitation against a national or ethnic group present a considerably higher level of prior offending.

There is a clear discrepancy between the way the courts dealt with cases concerning anti-Semitism as compared with cases relating to other forms of racial agitation. Where a trial concerned anti-Semitic activities, there were a number of cases where a series of expert witnesses was called. As a rule, this

was not the case in relation to other forms of racism or xenophobic activities. It is difficult to say what might lie behind this. In part it may be a result of the ignorance of the courts regarding what anti-Semitism actually consists in.

White-Power groups have shifted strategy

The study shows that the substantial increase in the number of offences recorded as agitation against a national or ethnic group – and that the number of persons convicted of this offence during the 1990s – is in part the result of an actual increase in the amount of racist and anti-Semitic material produced, and in the level of activity of groups propounding a racist ideology. In addition, part of this increase is the result of a hardening of attitude on the part of society, including for example increases in the level of police resources devoted to combating this type of crime.

Increased numbers of reported incidents and of convictions in the courts have not however led to a retreat on the part of the racist underground movement. The hardened attitude towards this type of crime shown to exist within the justice system – and the rest of society – has certainly led to the removal of some of the more visible expressions of racist and anti-Semitic sentiment; there are fewer demonstrations comprising individuals carrying swastika flags or wearing badges, for example. This does not necessarily mean that the opinions of the people in question have changed, however. It is rather an indication that the white-power movement has shifted strategy.

The way that society has clearly shown its strong rejection of agitation against a national or ethnic group, and the intense media attention that has been focused on the trials, probably give offences of this kind a great deal of status among a certain category of offenders. For other groups, however, these factors may function as a deterrent.